

Türkiye’de Düzensiz Göçmen Olarak Bulunan Afganların Hukuki Statülerine İlişkin Değerlendirmeler

Assessments Regarding the Legal Status of Afghans Who are Irregular Migrants in Turkey

Sema Çörtoğlu Koca*

Öz

Çalışmada, Afganistan’daki olaylar sebebiyle ülkemizde düzensiz göçmen olarak bulunan Afgan vatandaşlarının Türkiye’deki hukuki statülerine ilişkin değerlendirmelerde bulunmaktadır. Öncelikle uluslararası koruma türlerinden mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statülerinden hangisini alıp alamayacakları yargı kararları örneklendirmeleriyle birlikte belirlenmeye çalışılmıştır. Bu tespit yapılırken, uluslararası koruma başvuru usulü de ele alınmıştır. Türkiye’de bulunan uluslararası koruma başvuru sahipleri ve uluslararası koruma statüsü sahipleri incelendiğinde görülmektedir ki, bu grupların büyük çoğunluğunu Afganistan’dan gelen kişiler oluşturmaktadır. Uluslararası koruma statüleri verilirken idarenin her bir başvurucu bakımından yaptığı bireysel değerlendirmelerde dikkat edilmesi gereken hususlar da çalışmada ele alınmaktadır. Yine başvurucu bakımından yapılan değerlendirmelere ilişkin olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları ile Türk mahkeme kararlarına yer verilmiştir. Çalışmamızda, bu koruma türleri dışında Afgan vatandaşlarının geçici koruma statüsü ile göçmen statüsü alıp alamayacakları da değerlendirilmiştir. Daha önce, Suriye Arap Cumhuriyeti’nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti’nden kitlesel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları geçici koruma altına alınmışlardır. Afganistan’dan gelen Afgan vatandaşları hakkında da geçici koruma kararının alınmasının hangi hallerde mümkün olabileceği çalışmamızda değerlendirilmektedir. Yine geçmiş dönemlerde Türk soylu Afgan vatandaşlarına göçmen statüsü verilmesi nedeniyle, bu kişilerin göçmen olarak kabul edilmesinin mümkün olup olmadığı çalışmamızda ele alınan bir diğer konudur. Son olarak çalışmada, ülkemizde düzensiz göçmen olarak bulunan Afgan vatandaşlarının Türkiye’de yasal olarak ikamet edebilmeleri için alabilecekleri ikamet izni türlerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Afganlar, Geçici Koruma, Göçmen, İkincil Koruma, Mülteci, Şartlı Mülteci, Uluslararası Koruma

Abstract

In this study, the legal statuses of Afghans who are irregular migrants in our country, due to the events in Afghanistan, have been explored. To begin with, it has been attempted to determine which of the international protection types such as refugee, conditional refugee and subsidiary protection statuses can or cannot be obtained, as well as the examples of judicial decisions. The international protection application procedure has also been discussed while making this determination. When the international protection applicants and international protection status holders in Turkey are examined, it is discovered that the majority of these groups are Afghans. The issues to be considered in the individual evaluations of the administration in terms of each applicant while granting international protection status are also discussed. Moreover, regarding the evaluations made in terms of the applicant, the decisions of the European Court of Human Rights and the Turkish court decisions are included. Our study has also evaluated whether Afghan citizens can get temporary protection status and immigrant status. Citizens of the Syrian Arab Republic who came to or crossed our

* **Sorumlu Yazar:** Sema Çörtoğlu Koca (Doç. Dr.), Başkent Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye. E-posta: sema@baskent.edu.tr ORCID: 0000-0001-6464-9034

Atf: Cortoglu Koca S, “Türkiye’de Düzensiz Göçmen Olarak Bulunan Afganların Hukuki Statülerine İlişkin Değerlendirmeler” (2022) 42(2) PPIL 873. <https://doi.org/10.26650/ppil.2022.42.2.1188148>

borders from Syria for temporary protection as a result of the events in Syria have been granted temporary protection. In our study, the case in which it is possible to grant Afghan citizens temporary protection has been evaluated. Moreover, it has been discussed whether it is possible to grant immigrant status to Afghan citizens of Turkish origin in the past. Finally, in the study, the types of residence permit that Afghan citizens who are irregular immigrants in the country can obtain in order to legally reside in Turkey are mentioned.

Keywords

Afghans, Conditional Refugee, Immigrant, International Protection, Refugee, Subsidiary Protection, Temporary Protection

Extended Summary

Turkey has the world's largest population of people seeking temporary and international protection. In Turkey, international protection applicants and status holders come from various nationalities, with the largest populations hailing from Afghanistan, Iraq and Iran.

Since the Taliban took over in August 2021, armed resistance movements and armed conflict situations have continued in different regions of Afghanistan. According to the UN report dated January 22, 2022, one of the most important situations that increase the need for displacement and asylum in a safe country shortly is the threat posed by armed organizations, especially the Taliban, on the geography of Afghanistan.

When the number of Afghan citizens apprehended as illegal immigrants in our country was examined, it was discovered that 100.841 Afghan citizens were apprehended in 2018, with the figure more than doubling to 201.437 in 2019. In 2020, 50.161 Afghan citizens were arrested and in 2021, 70.252 Afghan citizens were arrested in Turkey. According to a report dated 8 December 2022, it was determined that 110.283 Afghan citizens were arrested in our country as irregular migrants.

This study is about the status of Afghan citizens who have been in Turkey as irregular immigrants, particularly in recent times, as a result of the armed conflicts that occurred before and after the Taliban's takeover of Afghanistan's national administration. In this context, evaluations will be made in terms of temporary protection status, immigrant status and residence permit after examining the situation of Afghan citizens who are irregular immigrants in our country following international protection law.

By the end of the year 2021, the number of Afghan citizens in Turkey applying for international protection status is 21.926. When the applicants to the Presidency of Migration Management are examined, it was observed that the highest number of applications were made by Afghan citizens.

It is impossible for the citizens of Afghanistan who came to the country to get refugee status, both in line with the geographical limitation imposed by Turkey on the Convention Relating to the Status of Refugees and in line with the Law on Foreigners

and International Protection (LFIP) article 61 issued in parallel with the Convention. According to Turkish law, the primary condition for granting refugee status is that the person seeks international protection from our country as a result of events in European countries.

In LFIP, the concept of conditional refugee, which is used for the first time in our legislation, is included instead of the concept of an asylum seeker. Provided that Afghan citizens arrived in the country as a result of an event outside of European countries and are unable to seek protection in their home country, they may be granted conditional refugee status. However, in order for an Afghan national to qualify for conditional refugee status, the applicant must have a well-founded fear of persecution because of his race, religion, nationality, membership in a particular social group, or political opinion (LFIP article 62). In this context, whether the fear of persecution of Afghans is based on a just cause should be evaluated separately for each applicant and the just cause should be proved by the applicant.

Article 63 of the LFIP allows asylum seekers who are not qualified as refugees or conditional refugees to be granted subsidiary protection status in certain exceptional circumstances. For this reason, for an Afghan citizen to benefit from subsidiary protection in Turkey, this person must first not meet the conditions for conditional refugee status. The possibility that individuals, particularly activists, journalists and women, who lead lives incompatible with the Taliban’s political regime, may be subjected to torture, inhuman or degrading punishment or treatment, more importantly, the death penalty should be considered while determining subsidiary protection status.

In the individual evaluations of these people, both the Presidency of Migration Management and the Turkish courts try to comply with the principles accepted in international law and the decisions of the ECtHR in the international protection applications made by Afghan citizens who came from Afghanistan as irregular immigrants in Turkey.

Although the number of Afghans crossing our borders has increased significantly since the withdrawal of international forces from Afghanistan and the Taliban’s invasion of the country, this estimate is not yet considered a mass influx. There will be no mass influx as long as Turkey has the authority to receive and individually review the international protection applications of each Afghan citizen. Temporary protection decision shall be taken by the President of the Republic of Turkey upon the Ministry of Interior’s proposal. Since there is no such decision at the moment, Afghan citizens do not have temporary protection status under all circumstances.

If there are Turkish ancestors and adherents to Turkish culture among Afghan citizens who come to our country, the President of the Republic of Turkey might

grant them immigrant status. In previous dates, these people were accepted in Turkey as immigrants.

It is also believed that Afghans who cannot be returned to their home country under the principle of non-refoulment even if their international protection status is denied can remain in the country under the terms of a humanitarian residence permit (LFIP article 46).

Türkiye’de Düzensiz Göçmen Olarak Bulunan Afganların Hukuki Statülerine İlişkin Değerlendirmeler

I. Giriş

Ülkemiz, dünyanın en fazla geçici ve uluslararası koruma sağlanan nüfusuna ev sahipliği yapmaktadır. Geçici koruma sağlanan kişiler ve uluslararası koruma başvuru ve statü sahiplerinin sayısı zaman zaman kamu hizmeti sağlayıcılarının kapasitelerini zorlayabilmektedir. Mevcut durum, ev sahibi toplum ile sayılan bu topluluklar arasında çeşitli sebeplere dayalı olarak sosyal gerilim potansiyeli de yaratabilmektedir. Türkiye’de bulunan uluslararası koruma başvuru sahipleri ve uluslararası koruma statü sahipleri incelendiğinde görülmektedir ki, bu grupların büyük çoğunluğunu Afganistan, Irak ve İran’dan gelen kişiler oluşturmaktadır¹.

Afganistan’da bulunan Birleşmiş Milletler (BM) Yardım Misyonu (*United Nations Assistance Mission in Afghanistan – UNAMA*) verileri uyarınca, 1 Ocak 2021 ile 20 Haziran 2021 tarihleri arasında Afganistan’da öldürülen ve yaralanan sivillerin toplam sayısı 5.183’tür. Bu sayının 2020’nin ilk yarısına oranla %47 oranında artış gösterdiğini söylemek mümkündür². Sivil kayıpların %64’ünün sebebini, rejim karşıtı gruplar oluşturmaktadır. Taliban, rejim karşıtı unsurların oluşturduğu bu oranın büyük çoğunluğuna (%39’na) karşılık gelmektedir³. Bununla beraber, 22 Ocak 2022 tarihli BM raporuna göre, Taliban’ın Ağustos 2021’de hâkimiyeti eline almasının ardından Afganistan’ın farklı bölgelerinde silahlı direniş hareketleri ile silahlı çatışma durumlarının devam ettiği görülmektedir⁴. UNAMA verileri doğrultusunda, başta Taliban olmak üzere silahlı örgütlerin Afganistan coğrafyası üzerinde oluşturduğu tehdit, yakın süreç içerisinde yerinden edilme ve güvenli ülkeye sığınma zaruretinin arttıran en önemli durumlardan biridir.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, Taliban’ın iktidara gelmesinden bu yana, Afganistan’daki kız çocuklarının ve kadınların, onlarca yıldır elde ettikleri hakları kullanma konusunda çok hızlı kayıplar yaşadıklarını ifade etmiştir. Uluslararası toplum, kadın ve kız çocuklarının giderek kamusal alandan dışlanmasına, kurumsallaşmış ve sistematik baskılarına tanık olmaktadır. Taliban, kadınlara karşı ayrımcılığı ortadan kaldırma ve kadınların siyaset ve karar alma mercileri dâhil olmak

1 UNHCR, ‘Turkey Country Chapter 2021-2022’ (UNHCR, 26 Temmuz 2021) 4, 26 <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2021/03/3RP-Turkey-Country-Chapter-2021-2022_EN-opt.pdf> Erişim Tarihi 15 Eylül 2022.

2 UNAMA, ‘Protection of Civilians in Armed Conflict Mid-Year Update: 1 January to 30 June 2021’ (UNAMA, 26 Temmuz 2021) 1 <https://unama.unmissions.org/sites/default/files/unama_poc_midyear_report_2021_26_july.pdf> Erişim Tarihi 25 Ağustos 2022.

3 UNAMA, ‘Protection of Civilians in Armed Conflict Mid-Year Update: 1 January to 30 June 2021’ (UNAMA 26 Temmuz 2021) 3-5, <https://unama.unmissions.org/sites/default/files/unama_poc_midyear_report_2021_26_july.pdf> Erişim Tarihi 25 Ağustos 2022.

4 United Nations, ‘General Assembly Security Council, The Situation in Afghanistan and Its Implications for International Peace and Security’ (UNAMA, 28 Ocak 2022) <https://unama.unmissions.org/sites/default/files/sg_report_on_afghanistan_january_2022.pdf> Erişim Tarihi 14 Eylül 2022.

üzere sivil ve kamusal yaşama eşit katılım hakkını sağlama yükümlülüğü de dâhil olmak üzere, Afganistan'ın uluslararası anlaşmalar kapsamındaki yasal yükümlülükleri yerine getirme açısından temel sorumludur. Afganistan'dan gelen raporlar, insan haklarının, özellikle kadın ve kız çocuklarının durumunun, bugün dünyanın herhangi bir yerinden daha kötü olduğunu göstermektedir⁵.

Bununla birlikte, son dönemde ülkemize Afganistan'dan gelen düzensiz göçmenlerin çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğu görülmektedir. Öncelikle bunun sebebi, Afgan vatandaşlarının çok tehlikeli bir yolculuk yaparak, sert coğrafi koşulların yanı sıra pek çok sömürü ve şiddetin yaşandığı bir süreç geçirerek Türkiye'ye gelmeleridir. Çocukların ve kadınların bu yolculuğa dayanmaları çok zordur. Düzensiz göçmenlerin oransal olarak büyük yüzdeyi erkeklerin oluşturmasının bir diğer sebebi, Afgan erkeklerin hem Taliban hem de rejim tarafından savaşıma zorlanmalarıdır. Taliban'a katılmak istemeyen Afgan erkekler kaçarak Türkiye'ye gelmektedirler. Yine Afganistan'daki ekonomik sorunlar da önemli bir etkidir. Afgan erkekleri Türkiye'ye çalışmak için gelmektedirler. Bunların bir kısmı, Türkiye'de mevsimlik işçi olarak çalışmaktadırlar. Ailenin erkekleri ülkeyi terk ederek asgari yaşam standartlarını elde ettikten sonra aile bireylerini de yanına almaktadırlar⁶.

Ülkemizde düzensiz göçmen olarak yakalanan Afgan vatandaşlarının sayıları incelendiğinde, 2018 yılında 100.841 Afgan vatandaşının yakalandığı, 2019 yılında bu rakamın iki kat artarak 201.437'ye çıktığı görülmektedir. 2020 yılında 50.161 Afgan vatandaşının, 2021 yılında 70.252 Afgan vatandaşının, 08.12.2022 tarihi itibarıyla 110.283 Afgan vatandaşının düzensiz göçmen olarak ülkemizde yakalandığı tespit edilmiştir⁷.

Bu çalışma, Taliban'ın Afganistan'da ülke genelindeki yönetimi ele geçirme aşamasının öncesi ve sonrasında gerçekleşen silahlı çatışma olayları nedeniyle, özellikle son zamanlarda her geçen gün artarak Türkiye'de düzensiz göçmen olarak bulunan Afgan vatandaşlarının statüsü ile ilgilidir⁸. Bu kapsamda ülkemizde düzensiz göçmen olarak bulunan Afgan vatandaşlarının durumu, uluslararası koruma hukuku

5 United Nations Human Rights Office of The High Commissioner, 'Human Rights Council Holds Urgent Debate on the Human Rights of Women and Girls in Afghanistan' (OHCHR, 1 Temmuz 2022) <<https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/07/human-rights-council-holds-urgent-debate-human-rights-women-and-girls>> Erişim Tarihi 14 Eylül 2022.

6 Karar, 'Afganistan Büyükelçisi yanıtladı: Afgan erkekler Türkiye'ye neden geliyor?' (Karar, 13 Ağustos 2021) <<https://www.karar.com/guncel-haberler/afganistan-buyukelcisi-yanitladi-afgan-erkekler-turkiyeye-neden-geliyor-1628440>> Erişim Tarihi 13 Kasım 2022; Duygu Ayber Gültekin, '10 soruda Afganistan'dan göç gerçeği | Kim, neden geliyor, geri dönecekler mi?' (Evrensel, 14 Ağustos 2021) <<https://www.evrensel.net/haber/440254/10-soruda-afganistandan-goc-gercegi-kim-neden-geliyor-geri-donecekler-mi>> Erişim Tarihi 13 Kasım 2022.

7 Göç İdaresi Başkanlığı, 'Düzensiz Göç' (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 8 Aralık 2022) <<https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>> Erişim Tarihi 9 Aralık 2022.

8 Türkiye'deki Afgan vatandaşlarının seyahatlerine göç yoluyla devam etme veya ülkede kalma kararlarını etkileyen faktörler üzerine çalışmalar için bkz. Katie Kuschminder, 'Afghan Refugee Journeys: Onwards Migration Decision-Making in Greece and Turkey' (2018) 31(4) Journal of Refugee Studies 566, 566-587; Sayed Rafee Hasemi and Mehmet Ünlü, 'An Analysis of Opportunities and Challenges Towards the Afghan Immigrants in Turkey' (2021) (43) International Journal of Geography and Geography Education 159, 159-172.

kapsamında incelendikten sonra, geçici koruma statüsü, göçmen statüsü ve ikamet izni bakımından değerlendirilmelerde bulunulacaktır.

A. Uluslararası Koruma Statüsü

Türkiye’de bulunan Afgan vatandaşlarından 2021 yılı sonu itibariyle uluslararası koruma statüsüne başvuranların sayısı 21.926’dır. Göç İdaresi Başkanlığı’na⁹ yapılan başvurular incelendiğinde görülmektedir ki, en yüksek başvuruyu Afgan vatandaşları yapmıştır¹⁰.

Uluslararası koruma başvuru sahiplerinden talebi uygun görülenlere 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu¹¹ (YUKK) uyarınca mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsü verilmektedir. Uluslararası korumaya başvuran kişilerin belirtilen statülerden hangisini alabileceğini belirleme yetkisi Göç İdaresi Başkanlığı’na aittir.

1. Uluslararası Koruma Çeşitleri

Çalışmamızın bu kısmında, YUKK’da düzenlenen uluslararası koruma yollarından hangilerine Afgan vatandaşlarının sahip olabilecekleri tartışılmaktadır.

a. Mülteci Statüsü

Mülteci statüsünün Türk hukukunda kimlere tanınabileceğini belirtmeden önce, mülteci ve sığınmacı kavramlarının farkına değinmek daha uygun olacaktır¹².

Sığınmacı kavramı, mülteci kavramına göre daha üst bir kavram olarak kabul edilmektedir¹³. Gerekli şartların varlığı hâlinde, yabancı olarak bulunduğu ülkede mülteci statüsünde kabul edilmek için başvuruda bulunan bir yabancı, başvurusu kabul edilene kadar kavramsal şekilde sığınmacı olarak ifade edilir¹⁴. Diğer bir deyişle uluslararası koruma başvurusunda bulunulan ülkede sığınmacı geçici nitelik

9 Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün adı, 29.10.2021 tarihli 31643 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (Kararname Numarası: 85)” ile Göç İdaresi Başkanlığı olarak değiştirilmiştir.

10 Uluslararası koruma başvurusu yapan Irak vatandaşlarının sayısı, 4.961, İran vatandaşlarının sayısı 1.032, diğer kişilerin sayısı ise, 1.337’dir. Göç İdaresi Başkanlığı, “Uluslararası Koruma” (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, Aralık 2021) <<https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler>> Erişim Tarihi 23 Aralık 2022.

11 RG 11/04/2013-28615

12 Tarihsel olarak mülteci kavramı ve uluslararası mülteci hukukunun gelişim süreci için bkz. Guy S. Goodwin-Gill and Jane McAdam, *The International Refugee in International Law*, (4th edn, Oxford University Press 2021), 1, 1-62; Nasıh Sarp Ergüven and Beyza Özturanlı, “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye” (2012) 62(4) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1007, 1010-1018.

13 Vahit Doğan, *Türk Yabancılar Hukuku* (5th edn, Savaş Kitabevi 2020), 140.

14 Rona Aybay, *Yabancılar Hukuku* (3rd edn, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2010), 25; Ergüven and Özturanlı (n 12) 1020.

taşırken, mülteci kalıcı olarak bir statüye sahip olur¹⁵. Burada ifade ettiğimiz kalıcı olma durumu, statünün sona erme sebepleri oluşana veya kalıcı çözüm bulunana kadar olan süreci kapsamaktadır¹⁶.

Türk hukukunda mülteci kavramı ilk kez 2510 sayılı mülga İskân Kanunu'nda¹⁷ tanımlanmıştır.

Mülteci kavramı, 1951'de Cenevre'de imzalanan ve 1961 tarihinde Türkiye'nin de taraf olduğu Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme'de¹⁸ (Cenevre Sözleşmesi) tanımlanmıştır¹⁹. Sözleşmedeki tanım uyarınca, bir kimsenin kendi ülkesinden potansiyel bir sığınma ülkesine kaçmak zorunda hissetmesi Sözleşmenin sağladığı korumadan yararlanmak için yeterli değildir²⁰. Türkiye, Cenevre Sözleşmesini, 1. maddesindeki mekân bakımından öngörülen seçme hakkını kullanarak “Coğrafi Kısıtlama” ile kabul etmiştir. Bu nedenle mülteci statüsü sadece “Avrupa’da meydana gelen olaylar sonucunda” ülkemize sığınmak zorunda kalan kişilere verilebilecektir. Ayrıca Türkiye, 1967 yılında imzaladığı ek protokol kapsamında, “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda” ibaresi metinden çıkarılmıştır. Böylece zaman bakımından sınırlamaya tabi olmaksızın Sözleşmede mülteci statüsünün tanınması kabul edilmiştir²¹.

Türkiye'nin uyguladığı coğrafi sınırlamanın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) m. 14'de yer alan ayrımcılık yasağını ihlal ettiği iddiası A.G. ve Diğerleri v. Türkiye davasında²² ileri sürülmüş, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından, sığınma hakkının AİHS'de düzenlenen bir hak olmadığı gerekçesiyle esastan incelemeye alınmamıştır²³.

15 Bülent Çiçekli, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku* (6th edn, Seçkin Yayıncılık 2016) 239; Işıl Özkan, *Göç-İltica ve Sığınma Hukuku* (3rd edn, Seçkin Yayıncılık 2018), 74.

16 Mülteci statüsünün sona ermesine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Neva Övünç Öztürk, ‘1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme Çerçevesinde Mülteci Statüsünün Sona Ermesine Yönelik Ölçütlerin İncelenmesi ve Türk Hukuku Üzerindeki Yansımalarının Değerlendirilmesi’ (2016) 65(2) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 393, 393-448 (Mülteci Statüsünün Sona Ermesi).

17 RG 21/06/1934-2733. Bu Kanun uyarınca mülteci, “Türkiye’de yerleşmek maksadı ile olmayıp, bir zaruretle muvakkat oturmak için sığınanlar” şeklinde kaleme alınmıştır.

18 RG 05/09/1961-10898. Sözleşmenin İngilizce metni için bkz. <<https://www.unhcr.org/3b66c2aa10>> Erişim Tarihi 15 Kasım 2021.

19 Sözleşme uyarınca, mülteci, “1 Ocak 1951 den evvel cereyan eden hâdiseler neticesinde ve ırkı, dini, tâbiyeti, muayyen bir içtimai gruba mensubiyeti veya siyasi kanaatleri yüzünden takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu memleket dışında bulunan ve işbu memleketin himayesinden istifade edemeyen veya mezkûr korkuya binaen istifade etmek istemeyen, yahut tâbiyeti yoksa ve bahis konusu hâdiseler neticesinde evvelce müteden ikamet ettiği memleket dışında bulunuyorsa, oraya dönmeyen veya mezkûr korkuya binaen dönmek istemeyen şahıs” olarak tanımlanmıştır. Avrupa ülkelerinden ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncesi nedeniyle kaçarak Türkiye’ye mülteci gelmesinin olasılığının çok mümkün olmadığı ifade edilmektedir: B Bahadır Erdem, ‘Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Sosyal, Siyasî ve Vatandaşlık Hukuku Bakımından Türkiye’deki Durumları’ (2017) 37(2) Public and Private International Law Bulletin 332, 335.

20 Daniel J Steinbock, ‘Interpreting The Refugee Definition’ (1998) 45 Ucla Law Review 733, 738.

21 RG 05/08/1968-12968. Protokolün İngilizce metni için bkz. <<https://www.unhcr.org/3b66c2aa10>> Erişim Tarihi 15 Kasım 2021.

22 Case of A.G. and Others v. Turkey, 40229/98, J. 15.06.1999, <<https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-4856>>, Erişim Tarihi 16 Ekim 2022.

23 Sibel Özel, ‘Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi, Uluslararası Koruma Sahibi ile Geçici Koruma Altına Alınanların Hukuki Statülerinin Sığınmacı ve Göçmen Kavramları Özelinde Değerlendirilmesi’, (2018) 37(2) B.U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 249, 276 (Uluslararası Koruma).

Dolayısıyla Türk hukukunda mülteci statüsü Cenevre Sözleşmesi’nde garanti altına alınan coğrafi sınırlama kapsamında uygulanacak, uluslararası koruma başvuruları ve uygulamaları tümüyle iç hukuk düzenlemeleri çerçevesinde gerçekleştirecektir²⁴.

1994 tarihli Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik²⁵ (İltica ve Göç Yönetmeliği) m. 3’te de mülteci kavramı, Türkiye’nin Cenevre Sözleşmesi’ne koyduğu coğrafi sınırlamaya paralel şekilde ifade edilmiştir²⁶. Göç ve İltica Yönetmeliği, 2014 yılında yürürlükten kaldırılmıştır²⁷.

Son olarak, Türk hukukunda mülteci statüsü, Türkiye’nin koyduğu coğrafi sınırlama doğrultusunda Cenevre Sözleşmesi’ne ve 1994 tarihli Yönetmeliğe uygun olarak, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda²⁸ düzenlenmiştir²⁹. YUKK m. 61 uyarınca mülteci statüsü “*Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye*” verilecektir. İlgili hükümde belirtilen “mülteci” tanımına Avrupa Konseyi Üyesi ülkelerden gelecek, ülkemizde uluslararası koruma talep eden kişiler girebilmektedir³⁰.

24 Özel, Uluslararası Koruma (n 23) 276.

25 RG 30/10/1994-22127.

26 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi ile Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 31 Ocak 1967 tarihli Protokol gereğince ülkemize münferiden iltica eden veya başka ülkelere iltica etmek üzere ülkemizden ikamet izni talep eden yabancılar ile topluca iltica veya sığınma amacıyla sınırlarımıza gelen yabancılar ve olabilecek nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esasların tespiti ile görevli kuruluşların belirlenmesi amacıyla bu Yönetmelik düzenlenmiştir. Yönetmelik uyarınca mülteci, Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle Türkiye’den koruma talep etmektedir. Yönetmelikte, mülteci kavramı, sığınmacı kavramından tek farkı olan “*Avrupa’da meydana gelen olaylar*” sınırlamasına tabi olmaksızın tanımlanmıştır. Yukarıda bahsedildiği üzere, Türkiye’nin kabul ettiği coğrafi kısıtlama doğrultusunda Cenevre Sözleşmesi uyarınca mülteci statüsünde kabul ettiği kişiler ile Yönetmelik uyarınca mülteci kabul ettiği kişiler aynıdır (Nuray Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku* (3rd edn, Beta Yayınları 2015), 48-49 (*Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*); Aysel Çelikel and Günseli Öztekin Gelgel, *Yabancılar Hukuku* (25th edn, Beta Yayınları 2020), 22.

27 Bkz. Geçici Koruma Yönetmeliği, m. 61 (RG 22/10/2014-29153).

28 RG 11/09/2013 – 28615.

29 Çelikel and Öztekin Gelgel (n 26) 22.

30 YUKK’un 3(1/b) maddesine göre, Avrupa ülkeleri, Avrupa Konseyi üyesi olan ülkeler ile Cumhurbaşkanınca belirlenecek diğer ülkeleri ifade etmektedir. Avrupa Konseyi’nin 46 üye ülkesi bulunmaktadır. Bu ülkeler; Almanya, Andorra, Arnavutluk, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Bosna Hersek Bulgaristan Çek Cumhuriyeti Danimarka Ermenistan Estonya Finlandiya Fransa, G. Kıbrıs Rum Yönetimi, Gürcistan, Hırvatistan, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Karadağ, Letonya, Lihtenştayn, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Makedonya, Malta, Moldova, Monako, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, San Marino, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, Türkiye, Ukrayna ve Yunanistan’dır.

Önemle belirtmek gerekir ki, mülteci statüsü, bireysel nitelikte olup, kitlesel akın durumlarında uygulanmamaktadır³¹.

Gerek Cenevre Sözleşmesi'ne Türkiye'nin getirdiği coğrafi sınırlama doğrultusunda, gerekse de Sözleşmeye paralel olarak düzenlenen YUKK doğrultusunda Afganistan'dan kaçarak ülkemize gelen Afgan vatandaşlarının mülteci statüsü alması mümkün değildir. Zira Türk hukuku bakımından mülteci statüsünün verilebilmesi için öncelikli şart, kişinin Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle ülkemizden uluslararası koruma talep etmesidir³². Bu kişilere şartları taşıması hâlinde, uluslararası koruma statülerinden şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsünün verilmesi tartışılabilir.

b. Şartlı Mülteci Statüsü

Mülteci ve sığınmacı ayrımının 1994 tarihli İltica ve Göç Yönetmeliği'ne paralel olarak YUKK'ta da korunduğu görülmektedir. Bununla beraber, YUKK'ta sığınmacı kavramı yerine mevzuatımızda ilk kez kullanılan şartlı mülteci kavramına yer verilmiştir³³. Şartlı mülteci, YUKK m. 62'de "*Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişi*" olarak ifade edilmiştir.

Şartlı mülteci statüsünün Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle verilmesi, mülteci statüsünden en önemli farkıdır³⁴. Öte yandan, YUKK m. 4'te düzenlenen geri gönderme yasağı sınırları içerisinde, şartlı mültecilerin güvenli üçüncü ülkeye³⁵ yerleştirilene kadar Türkiye'de kalmalarına izin verilmekle bu statünün kalıcı

31 Doğan (n 13) 48; Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku* (n 26) 160.

32 Suriye'den gelen kitlelerin hem Avrupa ülkesi dışından gelmeleri hem de mülteci tanımındaki kısıtlara uygun olmamaları sebebiyle mülteci statüsünden faydalanamayacaklarına ilişkin bkz. Sibel Özel, "Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü" (2020) 17(2) YÜHFD 709, 717 (Suriyelilerin Hukuki Statüsü). Avrupa Birliği başta olmak üzere pek çok ülke, Türkiye'nin çekince olarak beyan ettiği coğrafi sınırlamayı kaldırması için baskı yapmaktadır; Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku* (n 26) 46; Özellikle 2011 yılından beri Suriye'deki iç karışıklıktan dolayı ülkemize gelen Suriye vatandaşlarına mülteci statüsünün verilmemesi ve bu nedenle bu kişilerin ülkemizi transit geçit ülkesi olarak kullanarak batıya yönelmeleri, batı ülkelerini rahatsız etmektedir; Doğan (n 13) 12, dn. 11.

33 Aydoğan Asar, *Yabancılar Hukuku* (7th edn, Seçkin Yayıncılık 2021), 280; Çelikel and Öztekin Gelgel (n 26) 23; Çiçekli (n 15) 244; Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku* (n 26) 49, 160.

34 Asar (n 33) 282.

35 Bir ülkenin güvenli ülke olarak kabul edilebilmesi için gerekli şartlar, YUKK m. 74(2)'de belirlenmiştir:

"*Aşağıdaki şartları taşıyan ülkeler güvenli üçüncü ülke olarak nitelendirilir:*

a) *Kişilerin hayatının veya hürriyetinin, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle tehdit altında olmaması*

b) *Kişilerin işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı ülkelere geri gönderilmemesi ülkesinin uygulanıyor olması*

c) *Kişinin mülteci statüsü talep etme ve mülteci olarak nitelendirilmesi durumunda Sözleşmeye uygun olarak koruma elde etme imkânının bulunması*

c) *Kişinin ciddi zarar görme riskinin olmaması"*

nitelikte olmadığı kabul edilmektedir³⁶. İfade edilmelidir ki, güvenli üçüncü ülkeye yerleştirilebileceklerinin bir garantisi bulunmamaktadır³⁷.

YUKK hükümleri gereği, mülteci statüsünde olduğu gibi şartlı mülteci statüsü de bireysel niteliktedir, toplu olarak verilmesi mümkün değildir. Kitlesel akın hâlinde sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen kişiler, şartlı mülteci statüsünün sağladığı korumadan yararlanamazlar.

Afgan vatandaşlarının da Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen bir olaydan dolayı ülkemize sığındığı ve kendi vatandaşı oldukları ülkenin (Afganistan’ın) korumasından yararlanamadıkları ya da yaşadıkları korku nedeniyle yararlanmak istemedikleri takdirde, kendilerine şartlı mülteci statüsü verilebilecektir. Ancak bir Afgan vatandaşının şartlı mülteci statüsünü alabilmesi için, zulüm ihtimalinin başvuranın bir kısım özellikleri ile bağlantılı olmalıdır, kendisinin dini, tabiiyeti, ırkı, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti ya da siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeple korkması gerekmektedir³⁸. Bu kapsamdaki Afganların zulüm korkusunun haklı sebebe dayanıp dayanmadığının her bir başvuru için ayrı ayrı değerlendirilmesi ve haklı sebebin başvuru tarafından da ispatlanabilmesi şarttır.

Ankara 1. İdare Mahkemesinin 2015 tarihli kararı³⁹, Afganistan vatandaşı olan davacının Şii olduğu ve Taliban tarafından Şii ve Hazara etnik kökenlilere karşı olumsuz davranışların sergilenmesi sebebiyle Türkiye’den talep ettiği uluslararası koruma talebine idarenin ret kararı vermesi ve davacının bu kararın iptalini istemesine ilişkindir. Mahkeme kararda, uyumsuzluğun değerlendirilmesinde, YUKK sistematigine uygun olarak, davacının durumunu öncelikle mülteci, sonra şartlı mülteci ve her iki statüden faydalanamayacağını anlaşıldığı hâlinde ise ikincil koruma statüsü açısından ele alınacağını vurgulamıştır. Mahkeme bu incelemeyi yaparken zulüm korkusunun haklı sebeplerine ilişkin olarak; yaşam, ayrımcılık, özgürlük gibi kişinin hayatını çekilmez hâle getiren durumları kapsadığını; haklı sebebe dayanan zulüm korkusunun değerlendirilmesinin nesnel ve öznel olarak incelenmesi gerektiğini, ayrıca nesnel unsurların başvuru sahibinin menşei ülkesindeki koşulların somut olarak tespit edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Söz konusu bu nesnel unsurlar, başvuru sahibinin öznel unsurlardaki korkusunun saptanmasında önem arz etmektedir. Belirli olaylar

36 Francesco Cherubini, *Asylum Law in the European Union*, (1st edn, Routledge 2015), 33, 34. Çelikel and Öztekin Gelgel (n 26) 24; Doğan (n 13) 146; Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku* (n 26) 161; Neva Övünç Öztürk, *Mültecilerin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi*, (1st edn, Seçkin Yayıncılık 2015), 441-444 (*Mültecilerin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi*). Uygulamada güvenli üçüncü ülkeye yerleştirilen şartlı mültecilerin sayısının oldukça az olmasından dolayı, bu statüye sahip kişilerin, Türkiye’de kalıcı olduklarını ifade edilmesinin yanlış olmayacağı hakkında bkz. Doğan (n 13) 147.

37 Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku* (n 26) 162.

38 Cenevre Sözleşmesi’nde ve YUKK’ta, mülteci statüsünün verilmesine ilişkin yabancıların ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncesi sebeplerinin tahdidi olduğunun kabul edildiği ancak bu sebeplerin muhtevasının ve yorumlanmasının hukuk anlayışlarına göre ülkeden ülkeye değişebileceği kabul edilir: Bkz. Doğan (n 13) 144.

39 Ankara 1. İdare Mahkemesi, E. 2014/2070, K. 2015/2630, T. 30/11/2015. Aynı yönde kararlar için bkz. Ankara 1. İdare Mahkemesi, E. 2015/1210, K. 2016/51, T. 15/01/2016; Ankara 1. İdare Mahkemesi, E. 2014/2158; K. 2015/823, T. 21/04/2015; Ankara 1. İdare Mahkemesi, E. 2014/2068, K. 2015/849, T. 22/04/2015.

karşısında kişilerin aynı davranmasını beklemenin imkânsız olacağından, başvuruçunun olaylar karşısındaki durumunun dikkate alınması gerekmektedir. Kararda da yapılacak mülakatlarda ilgililerin söz konusu zulüm korkusunun, makul bir düzeyde ortaya koyabilmeleri gerektiği; yapılan mülakat sonucunda elde edilen verilerin yeteri kadar açık olmaması hâlinde bir inanılabilirlik değerlendirmesinin yapılması; kişinin içinde bulunduğu korkunun makul olup olmadığının ve buna bağlı bir risk değerlendirmesinin yapılması gerektiği belirtilmiştir. Bu doğrultuda Mahkeme, davacının iddiaları yönünden yeterince bir inceleme ve araştırma yapılmadığından, davacının ülkesine geri gönderilmesi durumunda zulme uğrama durumunun olup olmadığı konusunun netleştirilmediği ve davacının ülkesinde güvenli bölgelerin var olup olmadığının YUKK m. 78/4 uyarınca değerlendirme yapılmaksızın, davacının uluslararası koruma talebinin reddedildiği sonucuna vararak, idarenin dava konusu işleminin iptaline karar vermiştir.

Göç İdaresi Başkanlığı'ndan alınan bilgiler doğrultusunda; Afganistan'da Taliban'ın yönetimde kontrolü ele geçirmesi ile oluşan gelişmelerin öncesinde ve sonrasında dini, tabiiyeti, ırkı, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için ülkemize yakın zamana kadar sığınan Afgan vatandaşlarına, idare tarafından yapılan değerlendirmeler sonucunda şartlı mülteci statüsü verildiği belirlenmiştir. Göç İdaresi Başkanlığı sayı paylaşmamıştır.

c. İkincil Koruma Statüsü

YUKK kapsamında, mülteci ve şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen ve bazı özel durumlardaki sığınmacıların ikincil koruma statüsüne sahip olabileceği düzenlenmektedir. YUKK m. 63'te tanımlanan bu uluslararası koruma türü, "tamamlayıcı koruma" olarak da anılmaktadır⁴⁰.

"Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir." Görüldüğü üzere ikincil koruma, acil ve geçici bir koruma değildir⁴¹. YUKK'taki düzenleme biçimiyle ikincil koruma statüsü, Cenevre Sözleşmesi m. 33 ve YUKK m. 4'te yer alan geri gönderilmeme (*non-refoulement*) ilkesiyle paralellik taşımaktadır⁴².

40 Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku* (n 26) 52; Sibel Safi, *Mülteci Hukuku*, (1st edn, Legal Yayınevi 2018), 355.

41 Erdem (n 19) 336.

42 Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku* (n 26) 53; Çiçekli (n 15) 271.

İkincil koruma statüsünün belirlenmesinde, haklı nedenlere dayanan zulüm korkusu bir kriter değildir. Bu statü bakımından kriter, yaşam hakkı ve işkence yasağıdır. Aynı zamanda, ikincil koruma statüsüne sahip olabilecek kişinin koruma talebiyle ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncesi arasında bir bağlantı gerekli değildir. Bu nedenle, ikincil koruma statüsü, mülteci ve şartlı mülteci statüsüne nazaran daha kapsayıcıdır⁴³. Bununla beraber, mülteci ve şartlı mülteci statüsünden yararlananlarda olduğu gibi ikincil koruma statüsü de bireysel koruma sağlamaktadır.

Danıştay 10. Dairesinin 2018 tarihli kararına⁴⁴ konu olan uyuşmazlıkta, Afganistan uyruklu davacının YUKK çerçevesinde, başvurduğu uluslararası koruma talebi Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından reddedilmiştir. Davacı tarafından, uluslararası koruma talebinin reddine dair idarenin kararının iptali istemiyle Ankara 1. İdare Mahkemesi’nde dava açılmıştır. Mahkeme, Afganistan genelindeki silahlı çatışma sebebiyle, ayırım gözetmeyen şiddet hareketlerine maruz kalma riskinden bahseden davacının uluslararası koruma talebinin, ikincil koruma statüsü açısından menşe ülke hakkında ulusal, uluslararası kuruluşlar (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) vs.) ve sivil toplum örgütleri ile ülkemizin Afganistan’da bulunan Büyükelçiliği veya konsolosluklarınca hazırlanan raporlar dikkate alınarak değerlendirilmediğini belirterek idarenin verdiği kararın iptaline hükmetmiştir. Davalı idarenin temyiz istemi üzerine anılan uyuşmazlık Danıştay’ın önüne gelmiştir. Danıştay kararında, Afganistan’ın Avrupa ülkeleri arasında bulunmadığından söz konusu davacının mülteci sıfatını kazanamayacağını belirtmiştir. Ayrıca kararda, mülakatında, menşe ülkesinde savaş durumu olduğu yönünde herhangi bir iddiası bulunmayan ve sağlık sorunları sebebiyle ülkesini terk ettiğini beyan eden davacının sonradan dava dilekçesinde menşe ülkesinde savaş olduğunu iddia etmesinin tutarlı olmadığına; herhangi bir dini, siyasi veya sosyal gruba mensubiyetinin bulunmadığı, hayatı boyunca herhangi bir kötü muameleye maruz kalmadığına, aile üyelerinden herhangi birinin yetkililerle sorun yaşamadığına dikkat çekilmiştir. Ayrıca mahkeme, davacının sağlık sorunlarına ve maddi sıkıntılara ilişkin öne sürdüğü iddialarının hiçbirinin ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağını haklı kılacak sebepler olarak değerlendirilemeyeceğine; İran üzerinden ülkemize gelen ve 24 yıl boyunca İran’da herhangi bir kötü muameleye maruz kalmadan yaşayan davacının, İran’da zulme uğradığına ilişkin somut bir bilgi ve belge de sunmadığını belirterek dava konusu işlemin iptali yolunda verilen Ankara 10. İdare Mahkemesinin kararını bozmuştur. Danıştay kararı verirken, somut olay ve kişi bazında YUKK’ta yer alan uluslararası koruma statülerini tek tek değerlendirdiği görülmektedir. Danıştay değerlendirmesini, Afganistan’ın Avrupa ülkeleri arasında yer almadığından, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü kapsamında yapmıştır. Yabancıya

43 Çelikel and Öztekin Gelgel (n 26) 25; Öztürk, *Mültecilerin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi* (n 36) 403.

44 Danıştay 10. Dairesi, E. 2016/2270 K. 2018/716 T. 19/2/2018, Erişim Tarihi 22 Aralık 2021.

şartlı mülteci statüsünün verilebilmesi için, haklı sebeple zulüm korkusunun kişinin ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncesinden kaynaklanması gerekmektedir. Sağlık sorunu ve maddi sıkıntılar, tahdidi olarak belirtilen bu kategorilerin kapsamında olmadığından şartlı mülteci kapsamında değerlendirilmemesi isabetlidir. Diğer yandan kanaatimizce, davacının sunduğu somut bilgi ve belgeler ışığında, Türkiye'ye gelmeden önce yaşadığı yer olan İran'da herhangi bir tehdiye maruz kalmadığı veya kalma riski bulunmadığı anlaşıldığından, ikincil koruma statüsü içerisinde ele alınmaması da uygun bir değerlendirmedir. Zira YUKK m. 74 güvenli üçüncü ülkeden gelenleri düzenlemekte ve YUKK m.74(2)'de hangi ülkelerin güvenli üçüncü bölge olabileceği sayılmaktadır⁴⁵. Somut olayda da Afganistan uyruklu kişinin Türkiye'ye gelmeden önce yaşadığı yer olan İran'da herhangi bir tehdiye maruz kalmadığı veya kalma riski bulunmadığı anlaşıldığından başvurusunun kabul edilemez olarak değerlendirilmesi uygun olacaktır.

Özellikle İran ve Pakistan'dan üzerinden Türkiye'ye gelen Afgan vatandaşlarının ülkemizde yaptıkları uluslararası koruma başvuruları kabul edilemez başvuru olarak değerlendirilebilmektedir. İlk iltica ülkesinden gelen ya da güvenli üçüncü ülkeden gelen Afgan vatandaşları, bu geldikleri ülkede Afganistan'a geri göndermeme ilkesini de içeren yeterli bir korumadan yararlanmaktaysalar ve bu ülkede herhangi bir tehdiye maruz kalmadıkları anlaşılırsa, başvuruları kabul edilemez olarak değerlendirilir. Ancak ilgilinin, ilk iltica ülkesi veya güvenli üçüncü ülke olarak nitelenen ülke tarafından kabul edilmemesi hâlinde, uluslararası koruma başvurusuna ilişkin işlemlere devam edilir.

*Ekşi'*ye göre, Türkiye'de bulunan Afgan vatandaşlarının Pakistan ve İran üzerinden Türkiye'ye giriş yapmaları nedeniyle, güvenli üçüncü ülke ve ilk iltica ülkesi olan İran ve Pakistan'a geri gönderilmesi gerekmektedir. Pakistan ile Türkiye arasında 2016 yılında geri kabul anlaşması⁴⁶ yapılmıştır. Bu nedenle de Pakistan üzerinden yasadışı yollarla Türkiye'ye giriş yapan Afgan vatandaşları bu anlaşma kapsamında Pakistan'a geri gönderilebilecektir. Ancak Türkiye, İran ile geçmişte geri kabul anlaşması yapmak istemişse de hali hazırda iki ülke arasında geri kabul anlaşması bulunmamaktadır⁴⁷.

Afganistan'da uluslararası güçlerin yönetimden çekilmesi ve Taliban'ın yönetimde kontrolü ele geçirmesi ile oluşan gelişmelerin hemen öncesinde ve sonrasında ülkelerindeki silahlı çatışma nedeniyle şiddete uğrayacağı korkusuyla ülkemize sığınan çok sayıda Afgan vatandaşının, geri gönderme yasağına da paralel olarak ülkemizde ikincil koruma statüsünden yararlanabilecekleri değerlendirilebilir.

45 YUKK m. 74 uyarınca, "*Başvuru sahibinin, Sözleşmeye uygun korumayla sonuçlanabilecek bir uluslararası koruma başvurusu yaptığı veya başvurma imkânının olduğu güvenli üçüncü bir ülkeden geldiğinin ortaya çıkması durumunda başvuru kabul edilemez olarak değerlendirilir ve güvenli üçüncü ülkeye gönderilmesi için işlemler başlatılır.*" YUKK m. 74(2) için bkz. dipnot 32.

46 Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Pakistan İslam Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İzinsiz İkamet Eden Şahısların Geri Kabulüne Dair Anlaşmanın İlişkili Beyanlarla Onaylanması Hakkında Karar, RG 14/5/2016-29712.

47 Nuray Ekşi, 'Milletlerarası Hukuk Açısından Dünden Bugüne Taliban ve Taliban'ın Hükümet Olarak Tanınıp Tanınmayacağı Meselesi' (2022) 42(1) Public and Private International Law Bulletin 53, 77 (Dünden Bugüne Taliban).

Özellikle, Taliban’ın siyasi rejimiyle bağdaşmayacak şekilde yaşam süren kişilerin, aktivistlerin, gazetecilerin ve kadınların insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza ve muameleyle veya işkenceye daha da önemlisi ölüm cezasına maruz kalabilme ihtimali oldukça yüksektir⁴⁸. Göç İdaresi Başkanlığı ile yapılan görüşmeler sonucunda, Afganistan’daki mevcut durum sürecinde, yukarıda bahsettiğimiz kriterlere uyan Afgan vatandaşlarına, idarenin yaptığı değerlendirmeler neticesinde ikincil koruma statüsü verildiği öğrenilmiştir. Göç İdaresi Başkanlığı tarafından sayı paylaşılmamıştır.

2. Uluslararası Koruma Statülerinin Belirlenmesine İlişkin Usulü Esaslar

Çalışmamızın bu kısmında, öncelikle uluslararası koruma statüsüne başvuru usulü ele alındıktan sonra Afgan vatandaşlarının başvurularının değerlendirilmesine ilişkin esaslar mahkeme kararlarından da yararlanılarak anlatılacaktır. Bu kısımda ayrıca dâhili koruma alternatifini hakkında bilgi verilerek, uluslararası koruma başvurusunun olumlu veya olumsuz sonuçlanmasına ilişkin bilgi verilecektir.

a. Uluslararası Koruma Başvuru Usulü

Türk hukukunda uluslararası koruma statülerinin belirlenmesinde uygulanacak usul, tüm statüler için aynıdır.

Devletlerin genel olarak yabancıları ülkeye kabulü konusunda bir yükümlülüklerinin bulunmamasına karşın, yabancılara en azından adil ve etkin sığınma usullerine erişim sağlaması amacıyla ülkeden sığınma talep edecek yabancıların bu konuda bir istisna teşkil ettiği söylenebilir⁴⁹. Kural olarak, yabancıların ülkeye sınır kapılarından giriş yaparken, geçerli pasaport ya da pasaport yerine geçen belgelerini ve vize muafiyeti kapsamında olanlar hariç, amaçlarını uygun aldıkları vizeyi göstermeleri gerekmektedir (YUKK m. 5, 6, 7, 11, Pasaport Kanunu m. 1, 2). Bu koşullar, uluslararası koruma başvuru yapmaya engelleyici şekilde yorumlanamaz (YUKK m. 8(1)). Ülkeye usulüne uygun giriş yapmamış ancak makul süre içerisinde uluslararası koruma talebinde kendiliğinden valiliklere başvuruda bulunacak yabancılar hakkında, yasa dışı girişlerini ya da kalışlarını geçerli nedenlerle açıklamak şartıyla, usulsüz giriş gerekçesiyle işlem yapılmayacaktır (YUKK m. 65(4)). Bu düzenleme, usulüne uygun giriş yapmayan kişilerin, Kanunda tespit edilmiş müeyyide ile karşılaşacağına istisnasıdır⁵⁰.

Uluslararası koruma başvurusu valiliklere yapılmaktadır (YUKK m. 65(1)). Başvurunun ülke içinde veya sınır kapılarında kolluk birimlerine yapılması hâlinde,

48 Fundanur Öztürk, ‘Taliban rejiminden Türkiye’ye kaçan Afgan kadınlar anlatıyor: ‘Kimse bu kez kadınlara zulmetmeyeceklerine inanmasın’ (BBC, 18 Ağustos 2021) <<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58250917>> Erişim Tarihi 6 Mayıs 2022; Deeplina Banerjee, ‘Afganistan’da kadınların ve cinsel azınlıkların güvenliği tehdit altında’ (Gazete Duvar, 20 Ağustos 2021) <<https://www.gazeteduvar.com.tr/afganistanda-kadinlarin-ve-cinsel-azinliklarin-guvenligi-tehdit-altinda-haber-1532285>> Erişim Tarihi 6 Mayıs 2022.

49 Çiçekli (n 15) 321.

50 Doğan (n 13) 153.

başvuru valiliğe bildirilmektedir (YUKK m. 65(2)). Yapılan uluslararası koruma başvuruları valiliklerce kaydedilmektedir. Kayıt esnasında, başvuru sahibi kimliğine ilişkin bilgileri doğru olarak aktarmak ve varsa kimliğini ispatlayacak belge ve dokümanlarını yetkili makamlara ibraz etmekle sorumludur⁵¹. Söz konusu bilgi ve belgelerin alınması, mülakat sırasında örneğin mülakatçının veya tercümanın cinsiyeti konusunda başvuranın kendisini daha iyi ifade edebilmesi bakımından önem taşımaktadır. Özellikle Afganistan’da cinsel şiddet veya travma mağduru kadınlar veya çocuklar için gereken hassasiyetin gösterilmesi bakımından önemlidir⁵². Yine Afganistan’ın çok etnikli karakteri nedeniyle çok dillilik yaygındır⁵³. Bu sebeple bu dillere ve lehçelere hâkim bir tercümanın mülakat esnasında hazır bulunması başvurunun doğru bir şekilde değerlendirilmesi bakımından elzemdir.

Başvuru sahibinin, farklı bir gerekçe sunmadan başvuruyu yenilemesi; kendi adına başvuruya muvafakat verdikten sonra, başvurusunun herhangi bir aşamasında haklı bir gerekçe sunmadan veya başvurusu reddedildikten sonra farklı bir gerekçe ileri sürmeden ayrı bir başvuru yapması; ilk iltica ülkesinden gelmesi (YUKK m. 73) veya güvenli üçüncü ülkeden (YUKK m. 74) gelmesi kabul edilemez başvuru olarak değerlendirilir (YUKK m. 72(1)).

Uluslararası koruma başvurusunda bulunan kişiler için etkin ve adil karar verebilmek amacıyla, kayıt tarihinden itibaren otuz gün içinde bireysel mülakat yapılır (YUKK m. 75). Yapılan mülakat sonucunda toplanan bilgilerin değerlendirilmesinin yapılması ve kişinin içinde bulunduğu ya da yaşadığı korkunun, makul olup olmadığının tespit edilmesi ve buna bağlı bir risk değerlendirmesinin yapılması gereklidir⁵⁴.

Valiliklerce kayıt işlemleri tamamlanmasının ardından başvuru sahibine (varsa birlikte geldiği aile üyelerine) “*Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi*” verilir (YUKK m. 76(1)). Bu belge ikamet izni yerine geçmektedir (YUKK m. 76(4)). Başvuru sahipleri, başvuru tarihinden 6 ay sonra, çalışma izni almak için başvurabilirler (YUKK m. 89(4/a)).

Diğer yandan, uluslararası koruma talebinde bulunan yabancı, mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsü sahibi olma niteliğinde olsa bile, YUKK m. 64’te tahdidi olarak sayılan kişiler, bütün uluslararası koruma türlerinden hariç tutulmuştur. Başvuru sahibi Afgan vatandaşının, BMMYK dışında, diğer bir BM organı veya örgütünden

51 YUKK m. 69(4) uyarınca; “*Kayıt esnasında; başvuru sahibinin menşe veya ikamet ülkesini terk etme sebepleri, ülkesini terk ettikten sonra başından geçen ve başvuru yapmasına neden olan olaylar; Türkiye’ye giriş şekli, kullandığı yol güzergâhları ve vasıta bilgileri, daha önceden başka bir ülkede uluslararası korumaya başvurmuş veya korumadan yararlanmışsa, bu başvuru veya korumaya ilişkin bilgi ve belgeleri alınır.*”

52 Öztürk, *Mültecilerin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi* (n 36) 446-447.

53 Resmi dilleri; Darice ve Peştuca’dır. Bölgesel olarak Özbekçe, Türkmence, Beluçça, Peşeyice, Hazaragi, Nuristanice konuşulmaktadır. Azınlık olarak Arapça, Urduca, İngilizce, Kırgızca, Tacikçe, Sindhî dilleri kullanılmaktadır. Ayrıca Afganistan’da yaklaşık 200 farklı lehçe kullanılmaktadır. Bu konuda bkz.: Afganistan’da Konuşulan Diller, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Afganistan%27da_konu%C5%9Fulan_diller#cite_note-6> Erişim Tarihi 3 Temmuz 2022.

54 Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, E. 2021/1998, K. 2022/676, T. 28/2/2022.

halen koruma veya yardım görmesi ya da ikamet ettiği ülke makamlarınca, o ülke vatandaşlarının sahip buldukları hak ve yükümlülüklerle sahip olarak tanınması ya da Cenevre Sözleşmesi’nin 1. maddesinin (F) fıkrasında belirtilen fiillerden suçlu olduğuna dair ciddi kanaat varsa (barışa karşı suç, savaş suçu veya insanlığa karşı suç gibi suçlar için hükümler içeren uluslararası belgelerde tanımlanan bir suç işlediğine, mülteci sıfatıyla kabul edildiği ülkeye sığınmadan önce, sığındığı ülkenin dışında ağır bir siyasi olmayan suç işlediğine, BM’in amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden suçlu olduğuna dair ciddi kanaatin olması durumunda) ilgili kişi uluslararası koruma dışında tutulacaktır. Uluslararası koruma talebinde bulunan Afgan vatandaşlarının terör örgütüne üye olması, terör faaliyetlerinde bulunması ve terör örgütüne destek vermesi Cenevre Sözleşmesi’nin 1. maddesinin F fıkrası kapsamına girmektedir⁵⁵. Uluslararası koruma haricinde tutulmaya sebep olan fiillerin değerlendirilmesinde, istihbarat ve güvenlik birimlerince edinilen bilgiler, menşe ülke bilgilerinin yer aldığı kaynaklar, insan hakları izleme örgütlerinin ve uluslararası kuruluşların raporları, medyada yer alan haberler dikkate alınmaktadır⁵⁶. Uluslararası koruma haricinde tutulmanın sonuçları, cezaların şahsiliği ilkesi gereği, aile üyelerini etkilemeyecektir (YUKK m. 64(6)).

b. Başvurunun Değerlendirilmesi

Afganistan’daki siyasi durumun belirsizliği ve yaşanan karışıklıklar bu kişilere statü verilmesinde değerlendirme konusu olmaktadır. İdare, uluslararası koruma statüsü verirken Afganistan’da meydana gelen olayları ve bölgesel bazlı riskleri de değerlendirmektedir. Bu belirleme sırasında her başvurucu bakımından bağımsız bir değerlendirme yapılarak, Afganistan’daki olayların her bir birey bakımından farklı etkileri dikkate alınmaktadır. Bu araştırmayı hem uluslararası koruma statüsü verilmesine ilişkin kararlarda hem de bu kişilerin sınır dışı edilme kararlarının uygulanması konusunda yapılan değerlendirmelerde görebilmekteyiz.

AİHM’in verdiği kararlarda da uluslararası koruma statüsü verilirken her bir birey bakımından somut olaya göre değerlendirme yapıldığını görmekteyiz.

AİHM’e göre, üye ülkeden gönderilmesi durumunda AİHS’nin 2. veya 3. maddesini ihlal eden bir muameleye maruz kalacağına ilişkin delilleri gösterebilmek, başvuru sahibinin sorumluluğunda bulunmaktadır. Böyle kanıtlar gösterildiğinde, bunlarla ilgili şüpheleri ortadan kaldırmak görevi ise, hükümetindir⁵⁷. AİHM, sığınmacıların

55 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Meltem İneli Ciğer, ‘Avrupa Birliği Adalet Divanı Kararları Işığında Terörizm ile İlişkili Olan Kişilerin Mülteci Statüsünden Hariç Bırakılması’ (2018) 76/2 İstanbul Hukuk Mecmuası 667, 667-690.

56 Nuray Ekşi, *Mahkeme Kararları Işığında Suçluların İltica Sistemi Dışında Bırakılması*, (1st edn, Beta Yayınevi 2017), 190 (*İltica Sistemi Dışında Bırakılması*); Gökçe Arıkan, *Göç Hukukunda Yabancıya Sağlanan Uluslararası, Bölgesel ve Ulusal Koruma*, (T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi 2020), 120-121;

57 Case of Saadi v. Italy, 37201/06, J. 28.02.2008, paragraf 129, <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-85276>> Erişim Tarihi 16 Eylül 2022.

beyanlarının ve ibraz ettikleri destekleyici belgelerin doğruluğunu değerlendirilirken, bu kişilerin buldukları özel durum nedeniyle, çoğunlukla, bunların doğru olduğunu kabul etmektedir⁵⁸. Bununla birlikte, verilen bilgilerin eksik olması veya kişinin iddialarının güvenilirliğini sorgulamak için önemli bir sebebin olması durumunda, başvurunun tatmin edici bir açıklamada bulunması gerektiği AİHM kararlarından⁵⁹ da anlaşılmaktadır⁶⁰.

AİHM'in *H. ve B. v. Birleşik Krallık* davası⁶¹, Birleşik Krallık'ta yapılmış olan uluslararası koruma başvurularına ilişkindir. Afganistan vatandaşı olan iki başvurandan, birinci başvuran Birleşmiş Milletler adına şoförlük ve ikinci başvuran Amerika Birleşik Devletleri adına tercümanlık yapmıştır. Bu görevlerini yerine getirirken, uluslararası toplum için Afganistan'da gerçekleştirdikleri çalışmalar nedeniyle Taliban tarafından kötü muameleye uğrama korkusuyla, Birleşik Krallığa sığınma başvurusunda bulunmuşlardır. Birleşik Krallık yetkililerinin, başvuranların her hâlükârda güvenli bir şekilde başkent Kabil'e ulaşabileceklerine yönelik düşüncesi ve aynı zamanda güvenilirlik sebebiyle başvuruda bulunan Afgan vatandaşlarının talebi reddedilmiştir. AİHM'in yaptığı hukuksal değerlendirmeye göre, başvuru tarihinde Afganistan'da, bir bireyin geri gönderilmesi halinde kötü muameleye maruz kalma konusunda ciddi bir riskle karşılaşacağı türden genel bir durum bulunmamaktadır. Başvuranlar da bu tür bir riskin bulunduğunu iddia etmemişlerdir. Fakat başvuranlar uluslararası topluma verdikleri destekten ötürü Taliban tarafından kötü muameleye maruz kalma riskinden bahsetmişlerdir. Hükümet'in başvuranları Kabil'e göndermeyi teklif etmiş olmasından ve iki başvuranın da buraya kabul edilmeyeceklerine ya da yerleşemeyeceklerine dair herhangi bir görüş belirtmemiş olmasından dolayı, ülkenin herhangi bir diğer bölümünde risk bulunup bulunmadığı konusunun incelenmesine gerek görülmemiştir⁶².

58 Case of J.K. and Others v. Sweden, 59166/12, J. 23/08/2016, paragraf 93, <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-165442>> Erişim Tarihi 16 Eylül 2022; Case of M.A. v. Switzerland, 52589/13, J. 18/11/2014, paragraf 55, <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-148078>>, Erişim Tarihi 16 Eylül 2022; Case of R.C. v. Sweden, 41827/07, 9/03/2010, paragraf 50, <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97625>> Erişim Tarihi 16 Eylül 2022; Case of Salah Sheekh v. The Netherlands, 1948/04, J. 11/01/2007, paragraf 148 <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-78986>> Erişim Tarihi 16 Eylül 2022.

59 A.A.M. v. Sweden, 68519/10, J. 03/2014, <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-142085>> Erişim Tarihi 17 Eylül 2022; Collins and Akaziebie v. Sweden, 23944/05, J. 08/03/2007, <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-79864>> Erişim Tarihi 17 Eylül 2022; Matsiukhina and Matsiukhin v. Sweden, 31260/04, J. 21/06/2005, <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69745>> Erişim Tarihi 17 Eylül 2022.

60 European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe, *Handbook on European Law Relating to Asylum, Borders and Immigration*, (3rd edn, Publications Office of the European Union 2020) 117-118.

61 Case of H. and B. v. The United Kingdom, 70073/10 and 44539/11, J. 9.04.2013, <<https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-118339>> Erişim Tarihi 6 Mayıs 2022.

62 Kabil'deki risklere ilişkin olarak, BMMYK 2010 tarihli kılavuzunda, silahlı ve hükümet karşıtı grupların gerçekleştirdiği hedefli saldırıların ve suikastların çoğunun, bu gruplar tarafından iyi korunan bölgelerde meydana geldiğinin gösterilmiş olması önemlidir. Ayrıca Landinfo Raporu'nda dikkat çekmeyen görevlilerin, söz konusu grupların Kabil gibi denetime sahip olmadıkları bölgelerde öldürüldüğünün bildirilmediği belirtilmiştir. Dolayısıyla hedefli suikastların sayısının, önceden daha güvenli olarak değerlendirilen bölgelerde arttığına yönelik iddialara rağmen Mahkeme, Taliban'ın Kabil'de veya denetim altında olmayan diğer bölgelerde, söz konusu görevlileri takip etme isteği veya imkânı olduğunu ortaya koyan yeterli delillerin bulunmadığı kanaatine varmıştır. Bununla birlikte uluslararası topluma destek verdiği düşünülen belirli kişilerin, Kabil'de Taliban tarafından gerçek ve kişisel bir risk altında bulduklarını ispatlamaları gerekmektedir, bu gereklilik Birleşmiş Milletler veya Birleşik Devletler kuvvetleriyle bağlantısı olan herkes için geçerli olmayıp, davanın kendine özgü şartlarına, kişilerin uluslararası toplumla ilişkilerine ve kişilerin profillerine bağlıdır: <<https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-118339>> Erişim Tarihi 6 Mayıs 2022.

AİHM’in *S.H.H. v. Birleşik Krallık davasında*⁶³ da aynı yaklaşım uygulanmıştır. Afgan vatandaşı olan başvuru, 2006 yılında Afganistan’da bir roket fırlatılması sonucu engelli hale gelmiştir. 2010 yılında Birleşik Krallık’a gelmiş ve sığınma başvurusunda bulunmuş, ancak başvurusu reddedilmiştir. Bay S.H.H, AİHM önünde, Afganistan’a gönderilmesinin AİHS’nin 3. maddesini ihlal edeceğini, çünkü engelliliğinden kaynaklanan daha yüksek şiddet riskine maruz bırakılabileceğini iddia etmiştir. Ayrıca destek eksikliği ve genel ayrımcılıkla karşı karşıya kalacağını belirtmiştir. Mahkeme, üçe karşı dört oyla, Bay S.H.H’nin Afganistan’a geri gönderilmesi halinde 3. maddenin ihlal edilmeyeceğini, çünkü Afganistan’daki şiddet düzeyinin 3. maddenin ihlalini gerektirecek düzeyde olmadığını belirtmiştir. Ayrıca Bay S.H.H, engelliliğinin kendisini daha fazla şiddet riski altına sokacağını ve yoksulluğa düşeceğini kanıtlayamamıştır. Mahkeme bu bağlamda, kaza ile Birleşik Krallık’a yaptığı seyahat arasındaki dört yıl boyunca, başvuranın tıbbi tedavi ve destek gördüğünü ifade etmiştir. Bu davada da, başvuru sahibi, Birleşik Krallık’tan gönderilmesini önleyecek türde, Afganistan’da karşılaşacağı “oldukça istisnai koşulları” kanıtlayamamıştır.

*Singh ve diğerleri v. Belçika davasında*⁶⁴ ise, AİHM, yetkili Belçika makamlarının Afgan vatandaşlarının sığınma başvurusu için sundukları destekleyici belgeleri kabul etmediğini belirtmiştir. Yetkililer konuyu yeterince soruşturmadan, başvuru sahibinin belgelerini ikna edici bulmamışlardır. Özellikle, başvuru sahiplerine mülteci statüsü veren Yeni Delhi’deki BMMYK Ofisi tarafından verilen belgelerin kopyalarının gerçek olup olmadığını, bu doğrulama Belçika makamları tarafından kolaylıkla yapılabilecekken, kontrol edilmemiştir. Bu nedenle, AİHS’nin 13. maddesi gereğince sığınma başvurusunu titiz ve dikkatli bir şekilde incelemeyerek Belçika makamları, 3. maddedeki hükümlere aykırı davranmışlardır⁶⁵.

AİHM içtihadı uyarınca, risk, sadece münferit faktörlere dayanarak değil, bir bütün olarak ele alınmalıdır⁶⁶. Değerlendirmeler, tüm kanıtlar incelenerek duruma ve bireye özel olarak yapılmalıdır⁶⁷. Kişinin geçmişte zulme veya ayrımcılığa uğramış olması, gelecekte de bu riski taşıyabileceğini gösteren güçlü bir delil olabilecektir⁶⁸.

Geri dönüşün doğuracağı risk değerlendirilirken, AİHM ülkedeki genel durumu gösteren kanıtların yanı sıra bireye özgü belirli bir riske ilişkin kanıtları da dikkate

63 Case of S.H.H. v. The United Kingdom, 60367/10, J. 29/01/2013, <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-116123>> Erişim Tarihi 14 Eylül 2022.

64 Case of Singh and Others v. Belgium, 33210/11, J. 2/10/2012, <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-113660>> Erişim Tarihi 14 Eylül 2022.

65 European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe (n 60) 118.

66 Case of S.F. and Others v. Sweden, 52077/10, J. 15/05/2012, paragraf 68-69, <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-110921>> Erişim Tarihi 15 Eylül 2022.

67 European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe (n 60) 119.

68 Case of R.C. v. Sweden, 41827/07, J. 9/03/2010, paragraf 51, <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97625>> Erişim Tarihi 16 Eylül 2022; Case of N. v. Sweden, 23505/09, J. 20/07/2010, paragraf 52, <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-99992>> Erişim Tarihi 16 Eylül 2022.

almaktadır. AİHM, ülkedeki koşulları değerlendirme aşamasında, uluslararası insan hakları örgütlerinin ve BMMYK raporları gibi, güvenilebilecek belgeleri dikkate almaktadır⁶⁹. Mahkeme, kaynağı bilinmeyen ya da vardığı sonuçlar diğer güvenilir raporlar ile uyumsuz olan raporları dikkate almamaktadır⁷⁰

AİHM'in birçok kararında da (*A.W.Q./D.H. v. Hollanda*⁷¹, *S.D.M./diğerleri v. Hollanda*⁷², *S.S. v. Hollanda*⁷³) Afganistan'daki genel güvenlik durumu değerlendirilmiştir.

Kişi henüz sınır dışı edilmediyse, AİHM'nin davayı incelediği tarih, riskin değerlendirileceği tarihtir⁷⁴. Başvuru sahibi zaten sınır dışı edilmiş ise, AİHM kişinin kötü muamele görüp görmediğini veya ülkeye ait bilgilerin başvuru sahibinin kötü muamele görme ihtimaline ilişkin güçlü veriler sunup sunmadığını değerlendirecektir⁷⁵.

Uluslararası koruma başvuruları, bireysel olarak değerlendirilmektedir. Ancak, uluslararası korumanın haricinde tutulanlar dışında, aile adına yapılan başvurular bir bütün olarak değerlendirilir ve karar tüm aileyi kapsar (YUKK m. 78(2)). Başvuru değerlendirilirken, başvuru sahibinin kişisel ve menşee veya önceki ikamet ülkesinin şartları dikkate alınmaktadır (YUKK m. 78(3)). Zira kişinin, uluslararası korumaya muhtaç olup olmadığı değerlendirilirken, zulüm veya ciddi zarar görme riskine karşı tabiiyetindeki ülke veya önceki ikamet ülkesinin belirli bir bölgesinde koruma sağlanıp sağlanmadığını, bu bölgeye güvenli bir şekilde seyahat edebilecek ve yerleşebilecek olup olmadığına bakılabilmektedir (YUKK m. 78(4)). Başvuru, kayıt tarihinden itibaren en geç 6 ay içinde Göç İdaresi Başkanlığı'na⁷⁶ sonuçlandırılır (YUKK m. 78(1)).

Anayasa Mahkemesi'nin *Abdolghafoor Rezaei* kararından⁷⁷ da idarenin her bir uluslararası koruma başvurusunu tek tek ele aldığı, her bir birey açısından geldiği ülkedeki şartları kişi bakımından değerlendirdiği görülmektedir. Somut olayda,

69 Case of N.A. v. the United Kingdom, 25904/07, J. 17 /07/2008, paragraf 118–122, <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-87458>> Erişim Tarihi 17 Eylül 2022.

70 European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe (n 60) 119.

71 Case of A.W.Q. and D.H. v. The Netherlands, 25077/06, J. 12/01/2016, <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-159805>> Erişim Tarihi 26 Aralık 2021.

72 Case of S.D.M. and Others v. The Netherlands, 8161/07, J. 12/01/2016, <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-159807>> Erişim Tarihi 26 Aralık 2021.

73 Case of S.S. v. The Netherlands, 39575/06, J. 12/01/2016, <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-159806>> Erişim Tarihi 26 Aralık 2021.

74 Case of Saadi v. Italy, 37201/06, J. 28.02.2008, paragraf 129, <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-85276>> Erişim Tarihi 16 Eylül 2022.

75 European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe (n 60) 119.

76 İzmir Bölge İdare Mahkemesi 6. İdare Dava Dairesi E. 2020/598, K. 2020/673, T. 10/6/2020 kararından “Uluslararası koruma başvurusunun reddi” kararını verme yetkisinin İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Uluslararası Koruma Dairesi Başkanlığının 81 İl Valiliğine dağıtımına ilişkin 31/12/2019 tarih ve 39265563-E.78114 sayılı ve 27/12/2019 tarih ve E77760 sayılı yazılarından İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Uluslararası Koruma Dairesi Başkanlığı'nın 03/12/2019 tarih ve E.72605 sayılı işlemi ve aynı günlü Genel Müdür Olur'u ile Valiliklere yetki devri yapıldığı anlaşılmıştır.

77 Abdolghafoor Rezaei Başvurusu, T.C. Anayasa Mahkemesi, Başvuru Numarası: 2015/17762, Karar Tarihi: 6/12/2017, <<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/17762>> Erişim Tarihi 25 Aralık 2021.

başvurucu Afgan vatandaşıdır. Başvurucu yaşadığı ekonomik sorunlar sebebiyle 2004 yılında ailesiyle birlikte ülkesinden ayrılmış ve yasa dışı yollardan İran’a gitmiştir. Başvurucu, İran’da yaşadığı bölgede mezhep farklılıklarından dolayı bazı problemlerle karşılaşması üzerine bu kez 2013 yılında ailesiyle birlikte kaçak yollardan Türkiye’ye giriş yapmıştır. Başvurucu, yukarıda belirtilen gerekçelerle ülkesine geri dönmek istemediğini ifade ederek, 24/10/2013 tarihinde BMMYK’ya başvurarak sığınma talebinde bulunmuştur. Başvuru, değerlendirilmek üzere Erzincan Valiliği Yabancılar Şube Müdürlüğü’ne yönlendirilmiştir. Başvurucuya, belirli aralıklarla imza atma ve Erzincan ilinde ikamet etme şartıyla başvurusu sonuçlanıncaya kadar geçici ikamet izni verilmiştir. Başvurucu, sığınma müracaat formunda, kendisinin hayatı boyunca kötü muameleye maruz kalmadığını ve aile üyelerinden herhangi birisinin de yetkililerle bir sorun yaşamadığını belirtmiştir. Başvuruda, herhangi bir siyasi ya da dini grupla bağı olmadığını, ekonomik sıkıntılardan dolayı ülkesini terk ettiğini ve ardından 9 yıl tabiiyetinde olduğu ülke dışında (İran’da) yaşadığını, ailesinin eşiyle olan mezhep farklılığı bulunduğundan anılan ülkeyi de terk ettiğini ifade etmiştir. İdarenin yaptığı değerlendirmelerde, başvurucunun dava dilekçesindeki iddialarının⁷⁸, yurda girişte verdiği beyanlarla açık çelişki taşıdığı ve somut belgeye dayanmadığı hususu da dikkate alınmıştır. YUKK’un 77/ç maddesine açıkça aykırı hareket etmek suretiyle ikamet yerini izinsiz terk etmesine bağlı imza bildirim yükümlülüğünü ihlal ettiği açık olan başvurucunun uluslararası koruma başvurusu Erzincan Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü’nce geri çekilmiş sayılmış ve ardından hakkında sınır dışı kararı verilmiştir. İdare mahkemesi, ihtilaf konusu davalı idare işleminde mevzuata aykırılık bulmamıştır. Anayasa Mahkemesi de başvuruyu kabul edilemez bulmuştur.

Sonuç olarak, ülkemizde düzensiz göçmen olarak bulunan Afgan vatandaşlarının Türkiye’de yapmış oldukları uluslararası koruma başvurularında hem Göç İdaresi Başkanlığı’nın hem de Türk mahkemelerinin bu kişiler hakkında yaptığı bireysel değerlendirmelerde uluslararası hukukta kabul edilen ilkelere ve AİHM kararlarına uyulmaya çalışıldığı görülmektedir.

c. Dâhili Koruma Alternatifi

Ülke uygulamalarındaki genel yaklaşıma göre, uluslararası koruma başvurusunda bulunan bireyin, menşe ülkesi içerisinde güvende olabileceği herhangi bir bölge bulunuyorsa ve bireyin buraya ulaşabilmesi mümkünse, yetkili makamlar, başvuranın iddiasına kaynak teşkil eden zulüm ihtimalinin haklı nedenlere dayanmadığı sonucuna ulaşmaktadır⁷⁹.

78 Dava dilekçesinde özetle başvurucunun Erzincan’da bakıma muhtaç beş çocuğuyla birlikte ikamet ettiği, herhangi bir adli veya idari tahkikata karışmadığı, ülkesinde Taliban terör örgütünün faaliyetlerinin devam ediyor olması nedeniyle can ve mal güvenliğinin bulunmadığı, sınır dışı edilmesi hâlinde aile bütünlüğünün bozulacağı bilgilerine yer verilmiştir.

79 Öztürk, *Mültecilerin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi* (n 36) 512.

AİHM kararları⁸⁰ da bu doğrultudadır. Bir devlet tarafından yapılmış olan ülke içinde yer değiştirme önerisi, geri dönüş noktasından gidilecek yere kadar detaylı bir şekilde yapılmış bir incelemeye tabi olmalıdır. Söz konusu inceleme, geri dönüş noktasının güvenliğini, güzergâh üzerinde barikatın olup olmadığının veya gidilecek yere ulaşmak için geçilmesi gereken belirli bölgelerin söz konusu kişi bakımından güvenliğinin değerlendirilmesini de kapsamaktadır. Ayrıca kişisel durumların da araştırılması elzemdir⁸¹.

YUKK'un 78(4). maddesinde⁸² de dâhili koruma alternatifi düzenlenmiş ve dâhili korumanın başvuran bakımından uluslararası koruma statüsünün kabul edilmesini engelleyebileceği ifade edilmiştir. Bu konuda idarenin takdir yetkisi bulunmaktadır. Dâhili koruma yönteminin uygulanabilmesi somut başvuru bakımından yapılacak değerlendirmeye bağlıdır. Bu nedenle, bireyin güvenli bir şekilde korumanın sağlanabileceği yere ulaşabilmesi yeterli değildir, ayrıca burada sağlanabilecek olan korumanın etkin ve sürekli olması, başvuran bireye özgü durumların irdelenmesi ve söz konusu bölgenin özellikle başvuran için güvenli olması gerekmektedir⁸³.

Afgan vatandaşlarının da Afganistan'ın çeşitli bölgelerinde koruma sağlanmasının mümkün olması ve bu bölgelerde güvenli olarak yerleşebilecek olması ihtimalinde, bu kişilere idare tarafından uluslararası koruma statüsü verilmemektedir. Uygulamada da, idare tarafından yapılan araştırmalar neticesinde Afganistan'ın çeşitli bölgelerinin başvuru bakımından güvenli kabul edilmesi durumunda, YUKK m. 78(4) gereği başvuru sahibi Afgan vatandaşlarına uluslararası korumaya muhtaç olmadığına ilişkin kararlar verilmektedir.

d. Başvurunun Sonuçlandırılması

Uluslararası koruma başvurusu idare tarafından kabul edilen ve kendisine uluslararası koruma sağlanan Afgan vatandaşlarına "uluslararası koruma statüsü kimlik belgesi" verilmektedir.

Uluslararası koruma başvurusunda bulunan Afgan vatandaşlarının talepleri idare tarafından olumlu sonuçlandırılabilirdiği gibi, çoğu zaman da idare bu başvurular hakkında çeşitli sebeplere bağlı olarak olumsuz bir karar alabilmektedir. Başvurucu, idarenin verdiği olumsuz kararlara karşı yargı yoluna başvurabilmektedir.

Ülkemizde bulunup, uluslararası koruma başvurusunda bulunan Afgan vatandaşlarının bir kısmının yükümlülüklerini yerine getirmemiş olmaları nedeniyle

80 A.A.M. v. Sweden, 68519/10, J. 03/04/2014, paragraf 73, <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-142085>> Erişim Tarihi 17 Eylül 2022; Case of J.K. and Others v. Sweden, 59166/12, J. 23/08/2016, paragraf 96, <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-165442>> Erişim Tarihi 17 Eylül 2022.

81 European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe (n 60) 123.

82 YUKK'un 78(4). maddesine göre; "*Başvuru sahibine, zulüm veya ciddi zarar görme tehdidinde karşı vatandaşı olduğu ülke veya önceki ikamet ülkesinin belirli bir bölgesinde koruma sağlanabiliyorsa ve başvuru sahibi, ülkenin o bölgesine güvenli bir şekilde seyahat edebilecek ve yerleşebilecek durundaysa, başvuru sahibinin uluslararası korumaya muhtaç olmadığına karar verilebilir.*"

83 Öztürk, *Mültecilerin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi* (n 36) 512.

başvurularını geri çekmiş kabul edilmektedirler⁸⁴. Anayasa Mahkemesi’nin *Mir Ahmed* kararına⁸⁵ konu olan olayda, başvuru Afganistan İslam Cumhuriyeti vatandaşı olup, uluslararası koruma talebinde bulunmuştur. Başvurucuya geçerli ikamet tezkeresi verilmiştir. İzmir’de meydana gelen göçmen kaçakçılığı suçundan başvuru hakkında adli işlem yapılmış; sonrasında başvuru, geri gönderme merkezinde tutulmuştur. Başvurucunun, izinsiz ikametini terk etmesi ve on beş gün içinde sevk edildiği şehre gitmemesi sebebiyle YUKK’un 77. maddesi uyarınca uluslararası koruma başvurusundan vazgeçmiş sayılarak aynı Kanun’un 54(1/i) maddesine göre sınır dışı edilmesine karar verilmiştir⁸⁶. Yine Anayasa Mahkemesi’nin *Alireza Naseri* kararına⁸⁷ konu olan olayda, başvuru Afganistan İslam Cumhuriyeti vatandaşı olup, ülkesindeki iç savaş nedeniyle Türkiye’de uluslararası koruma talebinde bulunmuştur. Başvurucunun “mazeretsiz olarak; bildirim yükümlülüğünü üç defa üst üste yerine getirmemesi, belirlenen ikamet yerine gitmemesi, ikamet yerini izinsiz terk etmesi” hükmünü ihlâl etmesi nedeniyle İstanbul Valiliği’nin 1/2/2016 tarihli kararıyla uluslararası koruma başvurusunun geri çekilmiş sayılmasına karar verilmiştir.

Uluslararası koruma başvurusu sonucunda idare yabancı hakkında, idari gözetim altına alınmasına ilişkin karar⁸⁸, YUKK m. 72 uyarınca başvurunun kabul edilemez olduğuna ilişkin karar veya YUKK m. 79 çerçevesinde hızlandırılmış değerlendirme ile bir karar vermiş olabilir, bu durumlarda başvuru sahibi sadece yargı yoluna başvurabilir⁸⁹. Bu üç hâl dışındaki kararlara karşı ise, ilgili kişi veya yasal temsilcisi

84 YUKK m. 77 uyarınca: “Başvuru sahibinin; başvurusunu geri çektiğini yazılı olarak beyan etmesi, mazeretsiz olarak mülakata üç defa üst üste gelmemesi, idari gözetim altında bulunduğu yerden kaçması, mazeretsiz olarak; bildirim yükümlülüğünü üç defa üst üste yerine getirmemesi, belirlenen ikamet yerine gitmemesi veya ikamet yerini izinsiz terk etmesi, kişisel verilerinin alınmasına karşı çıkması, kayı ve mülakattaki yükümlülüklerine uymaması hâllerinde başvurusu geri çekilmiş kabul edilecek değerlendirme durdurulur.”

85 Mir Ahmed Başvurusu, T.C. Anayasa Mahkemesi, Başvuru Numarası: 2015/8021, Karar Tarihi: 23/10/2019, <<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/8021>> Erişim Tarihi 25 Ocak 2022.

86 Somut olayda başvuru: İdare Mahkemesine sunduğu dava dilekçesinde yaşam koşulları, genel karışıklık ve terör saldırıları sebebiyle Afganistan’dan kaçtığı beyan etmiştir. Başvurucunun dile getirdiği hususlar, ülkesinin genel durumuna işaret etmektedir. Başvurucu söz konusu durumdan nasıl etkilendiğini açıklamamış, ülkesinden ayrılmaya zorlayan şartlara ve ne gibi sorunlar yaşadığına dair somut bilgiler ve (varsa) belgeler ortaya koymamıştır. Bunlara ilaveten başvuru, Afganistan’ın hangi bölgesinden geldiği ya da geri gönderilmesi hâlinde ülkesinin hangi bölgesinde yaşamak zorunda kalacağı konusunda da herhangi bir bilgi sunmamıştır. Tüm bu nedenlere dayanarak Anayasa Mahkemesi, öldürülme veya kötü muameleyle maruz kalma riski bulunan ülkeye sınır dışı edilme kararı verilmesi nedeniyle kötü muamele yasağının ihlâl edildiği iddiasını kabul edilemez bulmuştur.

87 Alireza Naseri Başvurusu, T.C. Anayasa Mahkemesi, Başvuru Numarası: 2016/9956, Karar Tarihi: 10/3/2020, <<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2016/9956>> Erişim Tarihi 25 Aralık 2021.

88 Başvuru sahibi, uluslararası koruma başvurusunda bulunduğundan dolayı, YUKK m. 68/1’de açıkça belirtildiği üzere, idari gözetim altına alınmaz. Başvuru sahibinin idari gözetim altına alınması istisnai nitelikte olup, bu hâller YUKK m. 68/2’de açık olarak tespit edilmiştir: Doğan (n 13) 155. AİHM’in *M. ve diğerleri v. Bulgaristan davasında*, benzer bir anlayışa göre karar verilmiştir. Afgan vatandaşı başvuramın 2005 Aralık ayında Afganistan’a gönderilecek şekilde sınır dışı edilmesine karar verilmiştir. Ancak, makamların sınır dışı etme işlemini kolaylaştırmak amacıyla kendisi için kimlik belgesi almak için gerçekleştirdikleri ilk girişim 2007 yılının Şubat ayında olmuştur. Bu talep 19 ay sonra tekrarlanmıştır. Bu süre boyunca başvuran gözetim altında tutulmuştur. Bulgaristan makamları ayrıca onu başka bir ülkeye göndermeye çalışmışlar; ancak, bu çabaların kanıtlanamamışlardır. Bu itibarla, gözetim altına alma yasa dışıdır ve gerekli özenin gösterilmemesinden dolayı AIHS’nin 5. maddesini ihlâl etmiştir: Case of M. and Others v. Bulgaria, 41416/08, J. 26/10/2011, <<https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-105788>> Erişim Tarihi 16 Eylül 2022; European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe (n 60) 210.

89 Başvuru sahibi, başvurunun kabul edilemez olduğuna ilişkin karar veya hızlandırılmış değerlendirme sonucunda verilen karara karşı, kararın tebliğinden itibaren on beş gün içinde idare mahkemesine başvurabilir. Yapılan başvuru, mahkemece on beş gün içinde sonuçlandırılır ve mahkemenin verdiği karar kesindir (YUKK m. 80(1/ç-d)). Başvuru sahibi, idari gözetim altına alınmasına ilişkin karara karşı, idari gözetim süresi boyunca, sulh ceza hâkimine başvurulabilir. Başvuru beş gün içinde sonuçlandırılacak olup, hâkimin kararı kesindir. Bununla beraber, başvuru sahibi, idari gözetim şartlarının ortadan kalktığı veya değiştiği iddiası ile yeniden sulh ceza hâkimine başvurabilir. Belirtmek gerekir ki, idari gözetim kararına itiraz, idari gözetimi durdurmaz (YUKK m. 68(7))

ya da avukatı tarafından kararın tebliğinden itibaren on gün içinde Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonuna itiraz edilebilir. Komisyonun kararı olumsuz olması hâlinde, yetkili idare mahkemesine başvurulabilir (YUKK m. 80)⁹⁰.

Uluslararası koruma başvurusu sonucunda idarenin vereceği karara karşı itiraz veya yargılama sonuçlanana kadar, ilgili kişinin ülkede kalışına izin verilmektedir (YUKK m. 80(1/e)).

Afgan vatandaşlarından uluslararası koruma başvurusu reddedilen, uluslararası korumadan hariçte tutulan, başvurusu kabul edilemez olarak değerlendirilen, başvurusunu geri çeken, başvurusu geri çekilmiş sayılan, uluslararası koruma statüleri sona eren veya iptal edilenlerden haklarında verilen son karardan sonra YUKK'ün diğer hükümlerine göre Türkiye'de kalma hakkı bulunmayanlar hakkında sınır dışı etme kararı alınır (YUKK m.54(1/i))⁹¹.

AİHS'ne Ek 4 Numaralı Protokol'ün⁹² 4. maddesi uyarınca yabancıların toplu şekilde sınır dışı edilmesi yasaktır⁹³. Toplu sınır dışı etme yasağı, grup charter uçuşları tarafından sınır dışı edilmeyi yasaklamamaktadır.

90 Kararın olumsuz olması hâlinde, alınan idari karara karşı bu kararın tebliğinden itibaren otuz gün içinde, ilgili kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı tarafından yetkili idare mahkemesine başvurulabilir.

91 Sınır dışı etme kararı, Göç İdaresi Başkanlığının talimatı üzerine veya resen valiliklerce alınır (YUKK m.53(1)). Sınır dışı etme kararına karşı, yabancı veya yasal temsilcisi ya da avukatı, kararın tebliğinden itibaren yedi gün içinde idare mahkemesine başvurabilir (YUKK m.53(3)). Mahkemeye başvuran kişi, sınır dışı etme kararını veren makama da başvurusunu bildirir. Mahkemeye yapılan başvurular on beş gün içinde sonuçlandırılır. Mahkemenin bu konuda vermiş olduğu karar kesindir. Yabancıların rızası saklı kalmak kaydıyla, dava açma süresi içinde veya yargı yoluna başvurulması hâlinde yargılama sonuçlanıncaya kadar yabancı sınır dışı edilmez (YUKK m.53(3)).

92 RG 14/07/1994-21990. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 4 No.lu Protokol'ün 4. Maddesine İlişkin Rehber Yabancıların Topluca Sınır Dışı Edilmeleri Yasağı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından 30 Nisan 2020 tarihinde güncellenmiştir: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 'Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 4 No.lu Protokol'ün 4. Maddesine İlişkin Rehber-Yabancıların Topluca Sınır Dışı Edilmeleri Yasağı' (İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı) <<https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/482020113746Guide%20Art-4-Protocol-4-%20TUR.pdf>> Erişim Tarihi 17 Eylül 2022.

93 *Sharifi ve Diğerleri v. İtalya ve Yunanistan davasında* dört Afgan başvuran 2007 ve 2008 yıllarının çeşitli tarihlerinde Afganistan'dan Yunanistan topraklarına girmişlerdir. Başvuranlar, İtalya'ya gitme amacıyla yasadışı olarak gemiye bindikten sonra, 2008 Ocak ve 2009 Şubat ayları arasında, sınır polisinin kendilerini yakaladığı ve en kısa sürede Yunanistan'a geri sınır dışı ettiği yer olan Ancona Limanına varmışlardır. Başvuranlara göre, İtalyan makamları tarafından birkaç aydır hızlı iade uygulaması yapılmaktaydı. Ne İtalya ne de Yunanistan kendini sığınmaya yönelik başvuruya dair yetkili kabul etmişlerdir. İtalya, Dublin sistemi (hangi Avrupa Birliği Üyesi Devletin, Üye Devletlerden birine üçüncü bir ülkenin vatandaşları tarafından sunulan sığınma başvurusunu incelemekle sorumlu olduğunun belirlenmesine hizmet eden sistem) uyarınca sadece Yunanistan'ın olası sığınma taleplerini karara bağlama yetkisine sahip olduğunu iddia ederek, Afgan vatandaşlarını sınır dışı ederek Yunanistan'a göndermiştir. Fakat Mahkeme, İtalyan makamlarının tüm başvuruları sınır dışı etmek yerine, Yunanistan'ın bu konuda gerçekten yetkiye sahip olup olmadığını tespit etmek için her başvuranın durumuna ilişkin bireysel bir inceleme yürütmüş olması gerektiğini değerlendirmiştir. Her durumda Sözleşme ile bağdaşan bir şekilde uygulanması gereken Dublin sistemine atıfta bulunulması, toplu ve ayırım gözetmeyen geri gönderme işlemlerini hiçbir şekilde haklı kılamaz. Mahkeme ayrıca, Adriyatik Denizindeki limanlarda İtalya sınır makamları tarafından ayırım gözetilmeksizin Yunanistan'a geri gönderme işlemleri gerçekleştirildiğinin ve ilgili kişileri tüm esasa ve usule ilişkin haklarından yoksun bıraktığının belirlendiği, müdahil üçüncü taraflarca sunulan ve diğer uluslararası kaynaklardan edinilen mutabık raporları dikkate almıştır. Bu kaynaklara göre, durdurulan ve belgeleri olmayan kişilerin bir tercümanın yanı sıra sığınma haklarına ilişkin usullere dair kendilerine asgari bilgileri sağlayabilecek yetkililerle iletişime geçirilmeleri sadece sınır polisinin iyi niyetine bağlı olarak mümkün olabilmekteydi. Çoğunlukla bu kişiler derhal Yunanistan'a geri gönderilmek üzere gemi kaptanlarına teslim edilmekteydiler. AİHM, bu unsurların ışığında, başvuranların tabi tutulduğu geri gönderme işlemlerinin 4 No.lu Protokol'ün 4. maddesine aykırı şekilde toplu ve ayırım gözetmeyen sınır dışı anlamına geldiğine hükmetmiştir: *Affaire Sharifi Et Autres C. Italie Et Grèce*, 16643/09, J. 21.10.2014, <<https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-147287>> Erişim Tarihi 18 Eylül 2022; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 'Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 4 No.lu Protokol'ün 4. Maddesine İlişkin Rehber-Yabancıların Topluca Sınır Dışı Edilmeleri Yasağı' (İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı) <<https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/482020113746Guide%20Art-4-Protocol-4-%20TUR.pdf>> Erişim Tarihi 18 Eylül 2022.

*Sultani v. Fransa davasında*⁹⁴, Afgan vatandaşı başvuru sahibi, Fransız otoritelerine iki defa sığınma talebiyle başvurmuş ve bu şekilde Afganistan’a gönderilmesine karşı tezlerini yetkililere sunmuştur. Ulusal otoriteler, bu ülkedeki genel durumu, başvurunun şahsi durumu ile ilgili açıklamalarını ve Afganistan’a gönderilme durumunda karşılaşılabilecek risklerle ilgili iddialarını göz önünde bulundurmışlardır. Dolayısıyla, başvurunun şahsi durumu incelenmiş ve sınır dışı edilmeye ilişkin yeterli bir gerekçe sunulmuştur. Fransa’da sığınma başvurusu reddedilen başvuru, Afganistan’a geri gönderilme usulünden dolayı dava açmıştır. Başvuru sahibi, kendisinin grup halinde bir charter uçağıyla geri gönderilmesinin, AİHS’ne Ek 4 Numaralı Protokol’ün 4. maddesine yasaklanmış olan toplu sınır dışı anlamına geleceğini iddia etmiştir. AİHM, toplu sınır dışı etmenin, yabancıları bir grup halinde ülkeden ayrılmaya zorlayan tedbirler olarak anlaşılması gerektiğini ifade ederek, sınır dışı kararlarının grupta bulunan her yabancı için özel durumunun makul ve objektif şekilde incelenerek verildiği durumları hariç tutmuştur. Bu nedenle, başvurunun durumunda olduğu gibi, ilgili her bir bireye yetkili makamlar nezdinde sınır dışı edilmeye karşı tezlerini bireysel olarak sunma imkânı verilirse, birçok yabancı benzer kararlara konu olmuş olmaları ya da pratik nedenlerle grup halinde yolculuk etmek zorunda kalmaları, tek başına, toplu sınır dışı olarak nitelendirilemez⁹⁵.

Türkiye’de de, İçişleri Bakanı Ocak 2022’de, Türkiye’ye yasadışı yollarla gelen Afgan vatandaşlarını Ariana Havayolları ve charter uçuşlarıyla Afganistan’a yeniden göndermeye başladığını açıklamıştır. Bakanın yaptığı açıklamaya göre, Türkiye’den beş charter uçuşunun kalktığını ve Afganların ‘gönüllü geri dönüş’ programının bir parçası olarak geri gönderme merkezlerinden üç ila beş günde bir Afganistan’a geri gönderildiğini söylemiştir⁹⁶. 25 Nisan 2022’de Göç İdaresi Başkanlığı’nın attığı bir tweette; Afganistan’a 30. charter uçuşunun yapıldığını ifade ederek, 27 Ocak-25 Nisan 2022 tarihleri arasında 6.805 Afgan’ın charter uçuşuyla sınır dışı edildiğini belirtmiştir⁹⁷. 03.12.2022 tarihinde Göç İdaresi Başkanlığı Düzensiz Göçle Mücadele ve Sınır Dışı İşleri Genel Müdürü’nün yaptığı açıklamada ise, 2022 yılında Afganistan’a 230 charter seferi düzenlendiği bilgisini paylaşmış ve 61.617 Afganistan uyruklu yabancı için sınır dışı edildiğini söylemiştir⁹⁸.

94 Sultani v. France, 45223/05, J. 20/09/2007, <<https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-82338>> Erişim Tarihi 17 Eylül 2022.

95 European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe, *Handbook on European Law Relating to Asylum, Borders and Immigration*, (2nd edn, Publications Office of the European Union 2014), 87.

96 Duvar, ‘Süleyman Soylu: Şam civarından gelenlere geçici koruma vermeyeceğiz’ (Gazete Duvar, 17 Şubat 2022)<<https://www.gazeteduvar.com.tr/suleyman-soylu-sam-civarindan-gelenlere-gecici-koruma-vermeyecegiz-haber-1553568>> Erişim Tarihi 28 Eylül 2022.

97 Göç İdaresi Başkanlığı, (Twitter, 25 Nisan 2022) <<https://bit.ly/3mTeu5B>> Erişim Tarihi 28 Eylül 2022; The Asylum Information Database, ‘Country Report: Türkiye’, (The Asylum Information Database, 31 Aralık 2021) <https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2022/07/AIDA-TR_2021update.pdf> Erişim Tarihi 28 Eylül 2022

98 T.C. İçişleri Bakanlığı (T.C. İçişleri Bakanlığı, 03.12.2022) ‘Türkiye 2022’de Yaklaşık 110.000 Düzensiz Göçmeni Sınır Dışı Etti’, <<https://www.icisleri.gov.tr/turkiye-2022de-yaklasik-110000-duzensiz-goemeni-sinir-disi-etti>> Erişim Tarihi 04 Aralık 2022.

B. Geçici Koruma Statüsü

Geçici koruma, kitlesel göç alan bir ülkenin, bu sığınma akını karşısında bireysel olarak uluslararası korumasını uygulayamaması hâlinde ortaya çıkmaktadır⁹⁹. Ülkemize kitlesel akınla gelen kişilere, bireysel olarak sonuç doğuran mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsünün verilememesi halinde, Türkiye'ye gerek yasal gerekse yasa dışı yollarla gelen Afgan vatandaşlarının, geçici koruma statüsüne sahip olup olamayacağı değerlendirilmelidir.

1. Kitlesel Akın ve Geçici Koruma

Geçici korumaya ilişkin net bir tanım uzun yıllar boyunca, uluslararası metinlerde yer almamıştır¹⁰⁰. 1967 tarihli Birleşmiş Milletler Ülkesel Sığınma Bildirisi'nde¹⁰¹ de sadece kitlesel bir insan akınından bahsedilmekle yetinilmiştir. BMMYK'nın Kitlesel Akın Durumlarında İşbirliği, Yükümlülük ve Sorumluluğun Paylaşılması Kararı'nda¹⁰² kitlesel akının henüz tanımlanmamış bir olgu olmasına rağmen, içinde barındıracağı özellikleri belirtilmiştir. Bu karara göre kitlesel akın, önemli sayıda insanın uluslararası bir sınıra ulaşması; önemli bir varış oranı; ev sahibi devletlerde kabullenme ya da karşılama kapasitesinin, özellikle acil durumlarda, yetersiz olması; bireysel sığınma prosedürlerinin böyle geniş sayıdaki insan hareketiyle başa çıkamayacak durumda olması hâllerinden bazısını veya tamamını kapsamaktadır.

Yerinden edilmiş çok sayıda insan veya hareketin ölçüğü belirsiz terimlerdir. Yerinden edilmiş kişilerin sayısını kesin olarak belirlenmekten kaçınıldığı açıktır¹⁰³. BMMYK'e göre, '*büyük ölçekli*' ve '*kitlesel olarak*' akının ne olduğu ülkeden ülkeye farklılık gösterdiğinden, değerlendirmenin yapılmasında duruma göre karar verilmelidir. Bu analiz yapılırken, ev sahibi ülkenin bireysel statü belirleme işlemlerinin sistemlerinde işleme koyma kapasitesi ve hızı hesaba katılmalıdır¹⁰⁴. Bu doğrultuda, sayıca fazla insan akını ile karşılanan bir ülke, bu insanlara uluslararası korumaya ilişkin bireysel statü belirleme sistemini işletebiliyorsa, kitlesel akından bahsedilemeyecektir. Bireysel

99 Asar (n 33) 292; Doğa Elçin, 'Türkiye'de Bulunan Suriyelilere Uygulanan Geçici Koruma Statüsü 2001/55 Sayılı Avrupa Konseyi Yönergesi ile Geçici Koruma Yönetmeliği Arasındaki Benzerlik ve Farklılıklar' (2016) 29 (124) Türkiye Barolar Birliği Dergisi 9, 20-21.

100 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesinin kapsamı dışında değerlendirilen uluslararası koruma biçimlerinin de Sözleşmenin tanımı, içeriği ve amacından kaynaklandığı kabul edilmektedir. Bu nedenle, Sözleşmenin kapsamı dışında değerlendirilen koruma biçiminin de Sözleşmedeki hususlarla karşılaştırılması gerektiği ifade edilmektedir: Geza Tessenyi, 'Massive Refugee Flows and Europe's Temporary Protection' in Steve Peers and Nicola Rogers (eds), *EU Immigration and Asylum Law: Text and Commentary* (Martinus Nijhoff Publishers 2006), 489 dn 9.

101 UN General Assembly, 'Declaration on Territorial Asylum, 14 December 1967' (Refworld, 23 Aralık 2022) A/RES/2312(XXII), <<https://www.refworld.org/docid/3b00f05a2c.html>> Erişim Tarihi 23 Aralık 2022.

102 UNCHR, 'Conclusion on International Cooperation and Burden and Responsibility Sharing in Mass Influx Situations No. 100 (LV) 2004' (UNHCR, 8 Ekim 2004) paragraf (a) <<http://www.unhcr.org/41751fd82.html>> Erişim Tarihi 19 Eylül 2022.

103 Nuria Arenas, 'The Concept of Mass Influx of Displaced Persons in the European Directive Establishing the Temporary Protection System' (2005) 7 *European Journal of Migration and Law* 435, 439.

104 UNHCR, 'Protection Of Refugees In Mass Influx Situations: Overall Protection Framework' (UNHCR, 19 Şubat 2001) paragraf 14, <<https://www.unhcr.org/protection/globalconsult/3ae68f3c24/protection-refugees-mass-influx-situations-overall-protection-framework.html>> Erişim Tarihi 19 Kasım 2021.

statü belirleme sistemini işletebilme de ev sahibi ülkenin her bir kişinin uluslararası koruma başvurularını alıp ayrı ayrı inceleyebilme gücüne bağlıdır¹⁰⁵.

1980’li yılların başında Bulgaristan ve 1990’lı yıllarda Yugoslavya’da vuku bulan olaylara bağlı gerçekleşen kitlesel akınlar sonucunda, bir ihtiyaç olarak Avrupa Birliği Konseyi tarafından Geçici Koruma Yönergesi¹⁰⁶ kabul edilmiştir¹⁰⁷. Yönerge’nin 2(d) maddesine göre, kitlesel akın, belirli bir ülkeden veya coğrafi bölgeden gelen çok sayıda yerinden edilmiş kişinin ister kendiliğinden ister bir tahliye programı aracılığıyla olduğu gibi yardımla topluluğa varışı anlamına gelmektedir.

BMMYK’e göre, “büyük ölçekli” ve “kitlesel olarak” akının ne olduğu ülkeden ülkeye farklılık gösterdiğinden, değerlendirmenin yapılmasında duruma göre karar verilmelidir. Bu analiz yapılırken, ev sahibi ülkenin bireysel statü belirleme işlemlerinin sistemlerinde işleme koyma kapasitesi ve hızı hesaba katılmalıdır¹⁰⁸. Bu doğrultuda, sayıca fazla insan akını ile karşılanan bir ülke, bu insanlara uluslararası korumaya ilişkin bireysel statü belirleme sistemini işletebiliyorsa, kitlesel akından bahsedilemeyecektir¹⁰⁹. Bireysel statü belirleme sistemini işletebilme de ev sahibi ülkenin her bir kişinin uluslararası koruma başvurularını alıp ayrı ayrı inceleyebilme gücüne bağlıdır¹¹⁰.

Kitlesel sığınma ile düzenli göç kavramları birbirinden ayrı olup her birine bağlanan sonuç farklıdır. Kitlesel sığınmada, geniş çaptaki sayıda yerinden edilmiş kişiler sığınma sistemi içerisinde aşırı yük oluşturur. Bu noktada devletler, kitlesel sığınma olayının geçici olacağı fikrinden hareketle, sınırlarına varmış bu kişilere geçici koruma sağlama eğilimindedirler¹¹¹. Geçici koruma, geri gönderilmeme ilkesini de kapsamakta olup büyük ölçekli insan akınına dâhil sığınmacılara geçici olmasına rağmen belirli bir koruma sağlamaktadır¹¹². Geçici koruma, kişilere kendi ülkelerine dönene kadar güvenlik ve statü sağlanması şeklinde kendini göstermektedir¹¹³. Bu bağlamda geçici koruma, uluslararası bir koruma türü olmamasına rağmen, geniş kitleler için sağlanabilecek en uygun koruma türüdür¹¹⁴.

105 Asar (n 33) 192, 292; Elçin (n 99) 20-21.

106 Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on Minimum Standards for Giving Temporary Protection in the Event of a Mass Influx of Displaced Persons and on Measures Promoting a Balance of Efforts Between Member States in Receiving Such Persons and Bearing the Consequences Thereof, 2001, <<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:212:0012:0023:EN:PDF>> Erişim Tarihi 19 Kasım 2021.

107 Doğan (n 13) 148, 149; Erdem (n 19) 337.

108 UNHCR, ‘Protection Of Refugees In Mass Influx Situations: Overall Protection Framework’ (UNHCR, 19 Şubat 2001) paragraf 14, <<https://www.unhcr.org/protection/globalconsult/3ae68f3c24/protection-refugees-mass-influx-situations-overall-protection-framework.html>> Erişim Tarihi 19 Kasım 2022.

109 Asar (n 33) 192; Elçin (n 99) 20-21.

110 Asar (n 33) 292.

111 Safi (n 40) 338. Özkan, Geniş sayıda sığınma arayanlar söz konusu olduğunda, çoğunlukla iç-etnik bir savaş söz konusu olduğu; birçok kaynak tarafından meşe ülkedeki delillerin doğrulanması hâlinde grubun her bir üyesine aksine delil olmadıkça mülteci olarak bakılması ve hükümetçe tanınması gerektiğini ifade etmektedir. Özkan (n 15) 368.

112 Çiçekli (n 15) 303; Özkan (n 15) 366, 368; Safi (n 40) 338.

113 Manuel Angel Castillo and James C Hathaway, ‘Temporary Protection’ in James C Hathaway (Ed) *Reconceiving International Refugee Law* (Martinus Nijhoff Publishers 1997) 7.

114 Özel, Suriyelilerin Hukuki Statüsü (n 32) 712.

AB Geçici Koruma Yönergesi m. 2(a)'da ise geçici koruma tanımlanmıştır¹¹⁵. Geçici korumadan kimlerin yararlanabileceğine ilişkin Yönergede bir hüküm bulunmamakla beraber, Yönerge'nin 28. maddesinde geçici koruma sağlanamayacak kişiler belirtilmiştir¹¹⁶.

Çeşitli krizlere ve yerinden edilmiş kişilerin Avrupa'ya akın etmesine rağmen, bu sorunla başa çıkmak için AB ülkelerinde geçici koruma kararı alınmamıştır. Özellikle, Tunus, Libya, Ukrayna ve Suriye'yi içeren son mülteci krizleri sırasında hem AB hem de Üye Devletler, Avrupa'nın uluslararası koruma tarihinin aksine, koruma sorumluluklarına ilişkin beklentileri karşılayamamışlardır¹¹⁷.

2. Türk Hukukunda Geçici Koruma

Türk hukukunda geçici koruma, AB Geçici Koruma Yönergesi'ne paralel olarak ilk kez YUKK m. 91 ile düzenlenmiştir¹¹⁸. Geçici koruma, mevzuatımızda uluslararası koruma statüsünden ayrı bir statü olarak yer bulmuştur¹¹⁹. Anılan maddeye göre, “ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir”. Anlaşıldığı üzere geçici korumada, kitlesel akın hâlinde, geçici bir süreyle sınırlı olarak acil koruma sağlanması söz konusudur¹²⁰. Geçici korumada, coğrafi bölgeden ya da ülkeden kısa bir süre içerisinde ve yüksek sayılarda sınırlarımıza gelen kişilerin ülkesinden ayrılmaya zorlayan sebebin ne olduğu belirtilmediğinden herhangi bir sınırlama söz konusu değildir. Belirli bir sebebin olmaması, geçici koruma statüsünü, Türk hukukunda düzenlenen uluslararası koruma statülerinden ayıran önemli bir farktır.

115 Geçici koruma “mense ülkelerine geri dönmeleri imkânsız olan, üçüncü ülkelerden gelen yerinden edilmiş kişilerin bir kitlesel sığınma ya da olması muhtemel bir kitlesel sığınma hâllerinde, özellikle sığınma sisteminin bu sisteme hâlel gelmeden etkili bir biçimde yürütülemediği riski varlığı hâlinde, bu koruma ile ilgili kişilerin ve koruma talep eden diğer kişilerin menfaatlerine acil ve geçici bir koruma sağlanması” olarak ifade edilmiştir. Sema Çörtoğlu Koca and Candan Kavşat, ‘Geçici Koruma Yönetmeliği Uyarınca Geçici Koruma Kararının Kapsamı, Alınması ve Sona Ermesi’, (2015) (1) Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 329, 336. Yönerge m. 8(3) uyarınca, devletlerin geçici korumaya uygun kişilerin ülkelerine girişlerini kolaylaştırması gerekmektedir: Chatty Dawn and Cynthia Orchard, ‘High Time For Europe To Offer Temporary Protection To Refugees From Syria?’ (Opendemocracy 2 Ekim 2014) <<https://www.opendemocracy.net/en/can-europe-make-it/high-time-for-europe-to-offer-temporary-protection-to/>> Erişim Tarihi 15 Ekim 2021.

116 Kişinin, savaş suçu veya barışa ya da insanlığa karşı suçu işlemesi, ülke dışındayken önceden siyasi olmayan önemli bir suç işlemesi, Bilemiş Milletler tarafından benimsenen amaç ve ilkelere aykırı davranması, kabul eden üye ülkenin güvenliği bakımından tehdit oluşturması, ciddi bir suçtan dolayı hakkında kesinleşmiş karar bulunması veya üye devletin toplumu için tehlike teşkil etmesi durumunda, üye devletlerin kişiyi geçici koruma dışında bırakması mümkündür: Çörtoğlu Koca and Kavşat (n 115) 343, 344; Özkan (n 15) 243, 244.

117 H Deniz Genç and N Aslı Şirin Öner, ‘Why not Activated? The Temporary Protection Directive and the Mystery of Temporary Protection in the European Union’ (2019) 7(1) Uluslararası Siyaset Bilimi ve Kentsel Araştırmalar Dergisi 1, 14.

118 Geçici koruma statüsü, ülkemize gelen Suriye vatandaşlarının durumunu yasal zemine oturtmak için oluşturulmuştur: Çiçekli (n 15) 313.

119 Çelikel and Öztekin Gelgel (n 26) 26. Geçici korumanın da uluslararası korumanın kapsamına dâhil edilmesi gerektiği, zira geçici korumada da geçici olarak da olsa kişinin kendi ülkesinden başka bir ülkeden koruma talep etmenin söz konusu olduğu ifade edilmiştir: Doğan (n 13) 141.

120 Çelikel and Öztekin Gelgel (n 26) 26.

Geçici koruma statüsündeki yabancıların haklarını düzenleyen 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği¹²¹ m. 3(1)-j bendinde kitlesel akın, “*Aynı ülkeden veya coğrafi bölgeden kısa bir süre içerisinde ve yüksek sayılarda gerçekleşen ve söz konusu sayılar nedeniyle bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemlerinin usulen uygulanabilir olmadığı durumlar*” şeklinde tanımlanmıştır. Tanımdaki en önemli unsur, bir ülkeye uluslararası koruma statüsü işlemlerinin bireysel olarak yapılmasını engelleyecek sayıda kişinin gelmesidir¹²².

Geçici Koruma Yönetmeliği m. 3(1)-f’de de YUKK’ta yer alan tanıma benzer bir tanım yapılmıştır. Bununla beraber Yönetmelik m. 1’de geçici koruma sağlanabileceklerin, uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirilmeye alınamayacak yabancılar olduğu ayrıca ifade edilmiştir¹²³.

Yönetmelik m. 8(1)’de tek tek geçici koruma kapsamına alınamayacak yabancılar sayılmıştır. Geçici koruma kapsamına alınamayacak kişilerden olmasına rağmen, geçici korumadan yararlandırılanların geçici koruması iptal edilecektir¹²⁴.

Geçici korumadan faydalanacak yabancılar esas olarak kitlesel olarak gelenlerdir¹²⁵. Bununla beraber, geçici korumadan yararlanacak olan yabancı, bu kitlesel akın içinde yer alan, ancak bireysel başvuruda bulunan yabancı da olabilir. Her hâlükârda, bu şekilde talepte bulunan yabancıların bireysel olarak uluslararası koruma hâllerinden faydalanamaması gerekmektedir¹²⁶. Geçici Koruma Yönetmeliği’nin 16. maddesinde de bu durum açıkça düzenlenmektedir. Bu hükme göre, geçici korumanın uygulandığı süre içinde, geçici koruma kapsamında olan yabancıların, bireysel uluslararası koruma başvuruları, geçici koruma tedbirlerinin etkin şekilde uygulanabilmesi için işleme konmayacaktır.

121 RG 22/10/2014-29153

122 Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku* (n 26) 167.

123 Çörtoğlu Koca and Kavşat (n 115) 335.

124 MADDE 8 (1): “Aşağıdaki hallerde, yabancı geçici korumadan yararlandırılmaz, yararlandırılmışsa geçici koruması iptal edilir.

a) Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 Protokolüyle değişik 28/7/1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin 1 inci maddesinin (F) fıkrasında belirtilen fiillerden suçlu olduğuna dair ciddi kanaat bulunanlar.

b) Türkiye dışında hangi saikle olursa olsun zalimce eylemler yaptığını düşündürecek nedenleri bulunanlar.

c) Bu fıkranın (a) ve (b) bentlerinde belirtilen suç ya da fiillerin işlenmesine iştirak eden veya bu fiillerin işlenmesini tahrik edenler.

ç) Ülkesinde silahlı çatışmaya katılmış olduğu halde bu faaliyetlerini kalıcı olarak sonlandırmayanlar.

d) Terör eylemlerinde bulunduğu veya planladığı ya da bu eylemlere iştirak ettiği tespit edilenler.

e) Ciddi bir suçtan mahkûm olarak topluma karşı tehdit oluşturabileceği değerlendirilenler ile milli güvenlik, kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehlike oluşturduğu değerlendirilenler.

f) Türkiye’de işlenmesi hâlinde hapis cezası verilmesini gerektiren suç veya suçları daha önce işleyen ve bu suçun cezasını çekmemek için menşe veya ikamet ülkesini terk edenler.

g) Uluslararası mahkemelerce hakkında insanlık suçu işlediğine dair karar verilmiş kişiler.

ğ) 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun Dördüncü Kısım Yedinci Bölümünde yer alan suçlardan birini işleyenler.”

125 Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku* (n 26) 55, 164.

126 Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku* (n 26) 165, 167.

Geçici Koruma Yönetmeliği'nin Geçici madde 1(1) hükmü uyarınca; “28/4/2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti'nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti'nden kitlesel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici koruma altına alınırlar. Geçici korumanın uygulandığı süre içinde, bireysel uluslararası koruma başvuruları işleme konulmaz.” Hâlen 22 Aralık 2022 tarihi itibarıyla Türkiye'deki geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin sayısı 3.543.837¹²⁷.

Yönetmelik, sadece Suriye'den gelenlere değil, geldikleri ülke fark etmeksizin, kitlesel akınla gelen diğer yabancılara da uygulanabilecektir¹²⁸. Fakat geçici koruma sağlanması için şartların gerçekleşmesi bu statünün verilmesi için yeterli olmamakta, İçişleri Bakanlığı'nın teklifi üzerine Cumhurbaşkanı'nın kararı ile bu statü verilebilmektedir.

Yukarıda bahsettiğimiz üzere, uluslararası güçlerin Afganistan'dan çekilmesi ve Taliban'ın ülke genelindeki kontrolü ele geçirmesinden sonra sınırlarımıza gelen Afganların sayısındaki artış dikkat çekmekle birlikte, henüz bu sayıca çokluğun kitlesel akın olarak değerlendirilmesine gerek görülmemiştir. Afganistan'dan ülkemize gelen Afganistan vatandaşlarının bu son dönemdeki gelişleri kitlesel bir sığınma olarak kabul edilse bile, YUKK m. 91 uyarınca, henüz Afganistan'dan gelen yabancılara ilişkin Cumhurbaşkanı tarafından verilmiş bir geçici koruma ilanı bulunmamaktadır. İleride Afganistan vatandaşları için geçici koruma ilan edilecek olursa burada önemli olan ilanın geçerlilik tarihi olacaktır¹²⁹. Örnek olarak, daha önce geçici koruma ilan edilen Suriye vatandaşlarının durumunu verebiliriz. Geçici Koruma Yönetmeliği 22.10.2014 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmasıyla beraber geçici madde 1 uyarınca, Suriye vatandaşları için geçici koruma ilan edilmiştir¹³⁰. Geçici koruma, 28.04.2011 tarihinden itibaren Suriye'den gelen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olanlara verilmiştir.

127 Göç İdaresi Başkanlığı, 'Geçici Koruma' (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 22 Aralık 2022) <<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>> Erişim Tarihi 23 Aralık 2022.

128 Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku* (n 26) 166.

129 Yönetmelik 7(2)'de açıkça ifade edildiği üzere, “Cumhurbaşkanı tarafından aksi kararlaştırılmadıkça, geçici koruma ilanının geçerliliğinden önce, geçici koruma ilanına esas teşkil eden olayların olduğu ülkeden veya bölgeden ülkemize gelmiş olanları kapsamaz”.

130 Geçici Koruma Yönetmeliği'nin ilgili düzenlemesinin kanun yerine bir yönetmelikle yapılmış olması Anayasanın 16. maddesi ile çeliştiği şeklinde değerlendirilebilir. Çünkü Anayasa'ya göre temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak ancak kanun ile sınırlanabilir. Türkiye'de Suriyeliler için geçici koruma statüsü verilmesindeki temel gerekçeler ile uluslararası koruma alanında ortaya konan gerekçeler benzerdir. Buna göre kitlesel hareketlerde kişilerin bireysel sığınma başvurularının değerlendirilmesinin mümkün ve pratik olmadığı öngörülmektedir. Geçici koruma statüsünde, bireysel statü belirleme işlemleri yapılamayacağı öngörüldüğünden, Suriyelilere toplu olarak bu statü tanınmıştır. Bu kişilere geçici koruma statüsü uygulandığı süre içinde, bireysel uluslararası koruma başvuruları işleme konulmayacaktır: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 'Avrupa'da Geçici Koruma Rejimi Örnekleri' (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aralık 2015) <<https://www.aile.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/arastirmalar/a-g-k-r-kitap.pdf>> Erişim Tarihi 6 Kasım 2022.

Mevcut durumda, Taliban’ın Afganistan’ın ülke genelindeki kontrolü ele geçirmesi sürecinde ve sonrasında sınırlarımızı geçen Afgan vatandaşlarının durumunun Türkiye’de oturtulacağı yasal zeminin geçici koruma statüsü olarak belirlenebilmesi için her şeyden önce, kitlesel bir insan akınından yani kitlesel bir sığınma talebinden bahsedebilmemiz gerekmektedir. Türkiye bakımından bu analiz yapılırken, bireysel statü belirleme işlemlerinin işleme koyulma kapasitesi ve hızı hesaba katılmalıdır. Eğer ki, Türkiye, uygulama bakımından Afganistan vatandaşlarının her birinin uluslararası koruma başvurularını alıp bireysel olarak inceleyebilme gücüne sahipse, kitlesel bir akından söz edilemeyeceğinden bu kişilere ileriki bir zaman diliminde de geçici koruma sağlanıp sağlanmayacağına değerlendirilmesinin bir anlamı bulunmayacaktır. Diğer yandan, ileriki bir tarihte, Türk makamları, Afgan vatandaşlarının uluslararası koruma taleplerini ayrı ayrı işleme koyma kapasitesine sahip olmazsa, kitlesel bir akının varlığının kabulü gerekecektir. Bu hâlde de Afgan vatandaşlarının geçici korumadan yararlanabilmesi ancak, İçişleri Bakanlığının teklifte bulunarak, Cumhurbaşkanı’nın haklarında geçici koruma ilanı vermesi ve geçici koruma ilanında belirtilen tarihten itibaren sınırlarımızı geçen Afgan vatandaşlarının bu kapsamda olduğunun belirtilmesi durumunda mümkün olacaktır. Şu an için böyle bir ilan bulunmadığından, Afgan vatandaşlarının her şartta geçici koruma statüsü bulunmamaktadır.

C. Göçmen Statüsü

Göçmen (muhacir), siyasî, ekonomik, dini veya sosyal sebeplerle vatandaşlık bağı ile bağlı oldukları ülkeyi terk ederek, yerleşmek amacıyla ile başka bir ülkeye giden kişilere denmektedir. Sosyal bir olgu olarak karşımıza çıkan göç ise esas itibariyle iç hukukta düzenlenmesine rağmen istisnai olarak, milletlerarası antlaşmalara da konu olabilmektedir¹³¹.

Türk hukuku bakımından göçmen kavramı 5543 sayılı İskân Kanunu¹³² m. 3(1)-d maddesinde ayrıntılı olarak tanımlanmıştır¹³³. Buna göre göçmen, “*Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunan*” kişilere denmektedir¹³⁴. İskân Kanunu m. 3’te düzenlenen göçmen türleri serbest göçmen, iskânlı göçmen, münferit göçmen ve toplu göçmendir.

Türk hukuku bakımından, bir yabancıнын göçmen olarak kabul edilebilmesi için, Türk soyundan olması, Türk kültürüne bağlı olması, Türkiye’ye yerleşmek niyeti ile gelmiş olması, sınır dışı edilmemiş olması ve ülkeye gelmesinde güvenlik bakımından

131 Doğan (n 13) 12; Özkan (n 15) 130. 1952 tarihinde Türkiye ile Bulgaristan arasında yapılan Antlaşma, göçün milletlerarası antlaşmalara konu olmasına örnek olarak verilebilir: Doğan (n 13) 12, dn. 26.

132 RG 26/09/2006-26301.

133 Göçmenlerin iskânı ve fiziksel olarak yerleşimi İskân Kanunu’nda ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

134 6/4/2010 tarihli 27544 sayılı Resmî Gazete ile yayımlanan Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik m.3(1)-g’de de aynı yönde bir tanım yapılmıştır.

sakıncalı bir durumun bulunmaması gerekmektedir. Türk soyundan olmanın ve Türk kültürüne bağlılığın tayin ve tespiti ise İskân Kanunu m. 7 uyarınca, Cumhurbaşkanı kararıyla ile yapılacaktır. Şüphesiz ki, Cumhurbaşkanı'na verilen bu yetki oldukça geniş bir takdir yetkisidir¹³⁵. Cumhurbaşkanı'nın, kimlerin ve hangi memleket halklarının Türk soyundan ya da Türk kültürüne bağlı olduğunu tespit ederken dikkate alacağı herhangi bir kıstas Kanun'da belirlenmemiştir.

Şu an için Afganistan'da, Peştunlar, Tacikler, Hazaralar, Özbekler ve Türkmenler başta olmak üzere çeşitli etnik kimlik gruptan insanın yaşadığı bilinmektedir¹³⁶. Türk soylu olarak bilinen Özbekler ve Türkmenler Afganistan'daki nüfusun küçük bir grubunu oluşturmaktadır. Bu sayılan etnik gruplar nedeniyle de Afganistan'da Türk soyluların yaşadığını söylemek mümkündür.

Geçmişe baktığımızda, Afgan vatandaşlarının göçmen olarak kabul edildiğini görebilmekteyiz. Özellikle, 1979 yılı Aralık ayında Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesi sonucunda, Afganistan'ı terk edip Pakistan'a sığınan Türk soylu Afgan vatandaşları da bulunmaktaydı. Pakistan'daki kamplarda zor şartlar altında bulunan bu Türk soylu kişilerin Türkiye'ye getirilmeleri için "Afganistan'dan Pakistan'a Sığınan Türk Soylu Göçmenlerin Türkiye'ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun"¹³⁷ 17 Mart 1982 tarihinde kabul edilmiştir. Söz konusu Kanun'da, "*Afganistan'daki olaylar nedeniyle Pakistan İslam Cumhuriyetine sığınmış Türk Soylu Afganistanlı ailelerden, Türkiye'ye yerleşmek isteyenlerin, bir kereye mahsus olmak üzere, serbest veya iskânlı göçmen olarak kabul olunabilirler*" şeklinde düzenlenmekteydi. Bunların kabulleri ve iskânları, bu Kanun ile İskân Kanunu hükümlerine göre yapılmıştır. Kanun kapsamına, sadece 1979 yılında Afganistan'daki olaylar nedeniyle Pakistan'a sığınan ve hâlen Pakistan'da bulunan ve ön heyete Türkiye'ye yerleşmek istediklerini bildiren ve heyet tarafından tespiti yapılan Türk soylu (Türkmen, Kazak, Kırgız ve Uygurlar) kişiler girmektedir. Kanun'un 1. maddesine göre, gelecekte benzer uygulamalara yol açmaması ve kazanılmış hak oluşturmaması için göçmenlerin kabulünü "bir defaya mahsus" olarak sınırlandırılmıştır¹³⁸.

Daha sonraki tarihlerde, Afganistan'dan Pakistan'a, Türkiye'ye ve diğer ülkelere sığınmış Türk soylu Afganistanlı ailelerin İskân Kanununa göre serbest veya iskânlı göçmen olarak kabulleri söz konusu olmuştur¹³⁹.

135 Doğan (n 13) 14.

136 Hasemi ve Ünlü (n 8) 160; Doğan Başaran and Mehmet Seyfettin Erol, 'Afganistan Merkezli Gelişmelerin Türkiye ve Türk Dünyası Jeopolitiğine Etkileri' (2021) 10(35) Demokrasi Platformu Dergisi 1, 4.

137 RG 19/03/1982-17638.

138 Getirilecek göçmen sayısı için 4500 rakamı tavan olarak belirlenmiştir. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 14 Haziran 1983 tarihli bir müracaatı değerlendiren yazısında, "üst komisyon çalışmalarında; Afganistan'dan Pakistan'a sığınan ve yurdumuzda ana, baba, karı-koca ve çocukları gibi yakınları bulunan mültecilerden 31/12/1982 tarihine kadar İslamabad Büyükelçiliği'ne ve yetkili mercilere başvuranların" ancak kabul ve iskanlarının kararlaştırıldığı belirtilmiştir. Buradan da, yeni hak sahiplerinin oluşmaması için 1982 yılının son günü üst sınır olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır. Nitekim daha sonra yapılan toplu göç taleplerine olumlu cevap verilmemiştir: Emrullah Öztürk, *Türk Asıllı Afgan Mültecilerinin 12 Eylül Dönemi'nde İskân ve İstihdamı*, (Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi 2014), 78-79.

139 Öztürk, *Mültecilerin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi* (n 36) 80; Canan Emek İnan, 'Türkiye'de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme' (2016) 2(3) Göç Araştırmaları Dergisi 10, 22.

Ancak, yukarıda belirtildiği üzere, Türk soyluluğun ve Türk kültürüne bağlılığın tespiti Cumhurbaşkanınca yapılacak olup, göçmen statüsü yine Cumhurbaşkanınca verilecektir¹⁴⁰. Uluslararası güçlerin Afganistan’dan çekilmesi ve Taliban’ın ülke yönetimini tamamen ele geçilmesi sonucunda ülkemize gelmiş Afganistan vatandaşlarına Cumhurbaşkanınca göçmen statüsünün verildiğine ilişkin hâlihazırda çalışmamız kapsamında bir veri tespit edilememiştir.

D. Afgan Vatandaşlarının Türkiye’de Kanuni İkameti

Afganistan’da hâlen Taliban’dan kaçmaya çalışan yüz binlerce kişi pasaport bürolarından pasaport almaya çalışarak başka ülkelere gidebilmenin mücadelesini vermektedirler. Fakat yeni müracaat eden kişilere, pasaportlarını en erken bir ay sonra alabilecekleri yanıtı verilmektedir. Pasaportu olanlar ise vize alabilmek için yabancı ülkelerin büyükelçiliklerine müracaat etmektedirler. ABD ve birçok Batılı ülke Kabil’de bulunan büyükelçiliklerini kapatırken, Afganistan’da az sayıda ülkenin konsolosluk bölümü aktif olarak çalışmaktadır. Kabil’deki Türk Büyükelçiliği açık kalan sınırlı sayıdaki diplomatik temsilciliklerden biridir. Türkiye’nin Kabil Büyükelçiliği’ne son dönemde en az 300 bin kişinin vize müracaatında bulunduğu belirtilmiştir. Ancak bunlardan çok azına vize verilmektedir¹⁴¹.

Henley Pasaport Endeksinde (*The Henley Passport Index (HPI)*)¹⁴², Afganistan için yapılan araştırma sonucuna göre, ülkede bulunan mevcut uluslararası seyahat kısıtlamaları nedeniyle, Afgan vatandaşları seyahat özgürlüğü bakımından 112. (en son) sırada yer almıştır. Afgan vatandaşları, vize alarak veya vizesiz şekilde yalnızca 27 ülkeye seyahat edebilmektedirler (Henley Pasaport Endeksi 20 Temmuz 2022 Raporu)¹⁴³.

Ülkemize vize alarak gelen yabancılar, vizenin veya vize muafiyetinin imkân verdiği kalış süresi, her 180 günde 90 günü geçemez (YUKK m.11(1)). Söz konusu kural, Afgan vatandaşları için de geçerli olmaktadır. Aslında her türlü vize başvurusunda, Türk dış temsilciliklerinde en fazla 90 gün ikametli vize verilmekte olup, 90 günden

140 Doktrinde, Türk hukuku uyarınca göçmen statüsü verilen kişilerin, 12/06/2009 tarihli 27256 sayılı Resmî Gazete ile yürürlüğe giren 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu m. 12(1)-d veya İskân Kanunu m. 8 uyarınca Türk vatandaşlığını kazanabileceğinden, Türkiye’de göçmen statüsünde yaşayan bir yabancıların bulunmadığını belirtilmektedir: Özel, Suriyelilerin Hukuki Statüsü (n 32) 720. Türkiye’de bulunan Suriyelilerden Türk soylu ve Türk kültürüne bağlı olanların göçmen statüsünü elde etmesi hâlinde Türk vatandaşlığını kazanabilmesine ilişkin bkz. Hasan Buran, ‘Türkiye’de Göçmenlerin Vatandaşlığa Kabulü ile İlgili Mevzuat ve Uygulamalar, Karşılaşılan Belli Başlı Sorunlar ve Çözüm Önerileri’ in Yıldırım Deniz Tesam and Fatih Bilgin Tesam (eds), *Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu, Ekonomik, Siyasal ve Boyutları ile Göç*, (Renkvizyon Matbaacılık 2017) 107, 120. Göçmenlerin Türk vatandaşlığını kazanmasına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Çiçekli (n 15) 208; Gülin Güngör, *Tâbiyet Hukuku*, (8th edn, Yetkin Yayınları 2020), 117-124; Ergin Nomer, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, (27th edn, Filiz Kitabevi 2020) 92-94.

141 Euronews, ‘Afganistan’da Son Dönemde Yüz Binlerce Kişi Türk Vizesine Başvurdu’ (Euronews, 16 Ağustos 2021) <<https://tr.euronews.com/2021/08/16/afghanistan-da-son-donemde-yuz-binlerce-kisi-turk-vizesine-basvurdu>> Erişim Tarihi 17 Ekim 2022.

142 Vatandaşların seyahat özgürlüğüne göre ülkelerin dünya sıralamasıdır.

143 Henley & Partners, ‘The Henley Passport Index’ (Henley & Partners) <<https://www.henleyglobal.com/passport-index>> Erişim Tarihi 22 Eylül 2022.

fazla ülkemizde kalmak isteyen yabancıların ikamet izni başvurusunda bulunarak Türkiye’de ikamet etmeleri mümkündür. Yine ülkemizde yasal yollarla bulunan diğer yabancılar gibi, Afgan vatandaşları da gerekli şartlara sahip olmaları koşuluyla YUKK’ta düzenlenen kısa dönem ikamet izni, öğrenci ikamet izni, aile ikamet izni, uzun dönem ikamet izni, insan ticareti mağduru ikamet izni ve insani ikamet iznine başvurmaları mümkündür.

Türkiye’de 22.12.2022 tarihi itibarıyla 51.606 Afgan vatandaşı ikamet izni ile bulunmaktadır. Bu kişilerden; 40.359 Afgan vatandaşının kısa dönem ikamet izni, 4.972 Afgan vatandaşının öğrenci ikamet izni bulunmaktadır¹⁴⁴. Türkiye’de bulunan 6.275 Afgan vatandaşı ise, diğer ikamet izni türlerine sahiptirler.

Çalışmamız kapsamında ele aldığımız Afgan vatandaşlarının, Türk hukukuna göre hâlihazırda geçici koruma statüsünü alamayacağını tespit etmiştik. Kendisine uluslararası koruma sağlanan Afganlara ise “uluslararası koruma statüsü kimlik belgesi” verilmektedir. Bu belge, YUKK m. 83/2’ye göre ikamet izni yerine geçmektedir. Uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş ancak, başvurusu henüz sonuçlanmamış Afgan vatandaşlarına ve varsa birlikte getirdiği aile üyelerine ise “uluslararası koruma başvuru sahibi kimlik belgesi” verilir. Bu belge de YUKK m. 76/4 uyarınca ikamet izni yerine geçmektedir. Başka bir ifadeyle, uluslararası koruma başvuru sahibi kimlik belgesi veya uluslararası koruma statüsü kimlik belgesini elinde bulunduran Afgan vatandaşları, YUKK m. 20/1(g) uyarınca, ikamet izninden muaf olduğundan, herhangi bir ikamet izni almadan Türkiye’de ikamet edebileceklerdir.

Uluslararası koruma statüsü sahibi olmayan ve diğer ikamet izinlerine de sahip olmayan yasadışı olarak ülkemizde bulunan Afgan vatandaşları, YUKK m. 46’da yer alan şartlara sahipse insani ikamet izni¹⁴⁵ alabilirler. *Asar*, uluslararası koruma başvurusunu sadece ikincil koruma statüsünün sağladığı avantajlardan faydalanabilmek için yaptığı anlaşılmalara, insani ikamet izni düzenlenmesi; bu tür bir amaç gütmeyenlere ise geri

144 Göç İdaresi Başkanlığı, ‘İkamet İzinleri’ (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 22 Aralık 2022) <<https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri>> Erişim Tarihi 23 Aralık 2022.

145 YUKK madde 46 –“(1) Aşağıda belirtilen hâllerde, diğer ikamet izinlerinin verilmesindeki şartlar aranmadan, Bakanlıkça belirlenen sürelerle sınırlı olmak kaydıyla ve Genel Müdürlüğün onayı alınarak valiliklerce insani ikamet izni verilebilir ve bu izinler uzatılabilir:

a) Çocuğun yüksek yararı söz konusu olduğunda

b) Haklarında sınır dışı etme veya Türkiye’ye giriş yasağı kararı alındığı hâlde, yabancıların Türkiye’den çıkışları yaptırılmadığında ya da Türkiye’den ayrılmaları makul veya mümkün görülmediğinde

c) 55 inci madde uyarınca yabancı hakkında sınır dışı etme kararı alınmadığında

ç) 53 üncü, 72 nci ve 77 nci maddelere göre yapılan işlemlere karşı yargı yoluna başvurulduğunda

d) Başvuru sahibinin ilk iltica ülkesi veya güvenli üçüncü ülkeye geri gönderilmesi işlemlerinin devamı süresince e) Acil nedenlerden dolayı veya ülke menfaatlerinin korunması ile kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından Türkiye’ye girişine ve Türkiye’de kalmasına izin verilmesi gereken yabancıların, ikamet izni verilmesine engel teşkil eden durumları sebebiyle diğer ikamet izinlerinden birini alma imkânı bulunmadığında

f) Olağanüstü durumlarda

(2) İnsani ikamet izni alan yabancılar, izin verilmiş tarihten itibaren en geç yirmi iş günü içinde adres kayıt sistemine kayıt yaptırmak zorundadır.”

gönderilmelerine yönelik kaygılar ortadan kalkıncaya kadar, ikincil koruma statüsü ile Türkiye’de kalmalarına izin verilmesi gerektiğini belirtmiştir¹⁴⁶. Yine *Öztürk*’e göre, uluslararası koruma başvurusu kabul edilmediği halde, geri gönderme yasağı çerçevesinde ülkesine gönderilemeyecek olan yabancıların, insani ikamet izni çerçevesinde Türkiye’de kalabileceklerini değerlendirmektedir¹⁴⁷. O hâlde ülkelerindeki iç savaş nedeniyle ülkemize sığınmış Afgan vatandaşlarına uluslararası koruma sağlanamaması hâlinde YUKK m. 46(1/f) kapsamında olağanüstü durumda oldukları fikrinden hareketle, insani ikamet izni de düzenlenebilecektir. Diğer yandan, ilk iltica ülkesine veya güvenli üçüncü ülkeye geri gönderilme işlemleri devam eden Afganlar m. 46(1/d) uyarınca, insani ikamet izni ile Türkiye’de kalabilecektir. İnsani ikamet izni, m. 46’da düzenlendiği üzere, İçişleri Bakanlığı’nın belirlediği sürelerle sınırlı olmak kaydıyla ve Göç İdaresi Başkanlığı’nın onayı alınarak valiliklerce verilebilir ve bu izinler uzatılabilir.

Sonuç

Afganistan’da Taliban’ın yönetimi ele geçirme sürecinin öncesinde ve sonrasında vuku bulan olaylar nedeniyle ülkemize sığınan Afgan vatandaşları, mevzuatımızdaki hukuki düzenlemelere göre, Türkiye’de mülteci statüsünde bulunamazlar. Zira Türk hukukuna göre mülteci statüsü, Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar sebebiyle ülkemize sığınmak zorunda kalan kişilere verilen bir uluslararası koruma türüdür.

Öte yandan, şartlı mülteci statüsünün kazanılması için ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korkma durumunun söz konusu olması gerekir. İkincil koruma statüsü elde edebilmek için ise menşe ülkesine gönderilmesi halinde, ölüm cezasına mahkûm olacağı veya ölüm cezasının infaz edileceği, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacağı durumunun söz konusu olması gerekmektedir.

Afgan vatandaşlarına şartlı mülteci statüsünün verilebilmesi somut olay ve kişi bazında yapılacak bir değerlendirme ile mümkün olabilir. Mevcut yönetimin Taliban kontrolüne geçmesi sürecinde kişinin dini, ırkı, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ya da siyasi düşüncesi sebebiyle, vatandaşı oldukları Afganistan’ın hukuki korumasından yararlanamayan veya yararlanmak istemeyen Afganların zulüm korkusunun haklı sebebe dayanıp dayanmadığı her bir başvuru için bireysel olarak değerlendirilmelidir.

YUKK kapsamında, mülteci ve şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen ve bazı özel durumlardaki sığınmacıların ikincil koruma statüsüne sahip olabileceği düzenlenmiştir.

146 Asar (n 33) 284- 285.

147 Öztürk, *Mültecilerin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi* (n 36), 503.

Bu nedenle, bir Afgan vatandaşının Türkiye’de ikincil korumadan faydalanabilmesi için öncelikli olarak bu kişinin şartlı mülteci statüsünün şartlarını sağlayamamış olması gerekmektedir. Şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen Afgan vatandaşlarının ikincil koruma statüsüne sahip olup olamayacağı ise somut olay ve kişi bazında yapılacak bir değerlendirme sonucunda tespit edilmelidir. Bu değerlendirme yapılırken, Taliban’ın siyasi rejimiyle bağdaşmayacak şekilde yaşam süren kişilerin ya da kadınların, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza ve muameleye veya ölüm cezasına maruz kalabilme ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır.

Türkiye’de düzensiz göçmen olarak bulunan Afgan vatandaşlarının ülkemizde yapmış oldukları uluslararası koruma başvurularının incelenmesi sırasında hem Göç İdaresi Başkanlığı’nın hem de Türk mahkemelerinin bu kişiler hakkında yaptıkları bireysel değerlendirmelerde uluslararası hukukta kabul edilen ilkelere ve AIHM kararlarına uyulmaya çalışıldığı görülmektedir.

Ülkelerinden kaçarak gelen Afgan vatandaşlarının ülkemize sığınmasının kitlesel bir akın olarak değerlendirilmesi ileride söz konusu olursa, İçişleri Bakanlığının teklifi üzerine Cumhurbaşkanı tarafından geçici koruma ilan edilebilir. Ancak şu an için böyle bir geçici koruma kararı söz konusu değildir. Bu nedenle, Afganistan’dan ülkemize gelen Afgan vatandaşlarının geçici koruma statüleri bulunmamaktadır.

Öte yandan, ülkemizde bulunan Afgan vatandaşlarından Cumhurbaşkanı tarafından Türk soylu ve Türk kültürüne bağlılığı tespit edilenlere göçmen statüsü verilebilecektir. Geçmişte de Afganistan’dan Türkiye’ye ve diğer ülkelere sığınmış Türk soylu Afgan vatandaşlarının ülkemizde göçmen olarak kabulleri söz konusu olmuştur.

Son olarak, ülkemizde bulunan ve uluslararası koruma statüsü sahibi olmayan Afgan vatandaşlarının, Afganistan’a dönmeye yönelik kaygıların bulunması hâlinde, bu olaylar ortadan kalkıncaya kadar Türkiye’de yasal olarak kalabilmeleri için kendilerine, insani ikamet izni verilebilmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Bibliyografya/Bibliography

Arenas N, ‘The Concept of Mass Influx of Displaced Persons in the European Directive Establishing the Temporary Protection System’ (2005) 7 European Journal of Migration and Law 435-450.

- Arıkan G, *Göç Hukukunda Yabancıya Sağlanan Uluslararası, Bölgesel ve Ulusal Koruma*, (T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi 2020).
- Asar A, *Yabancılar Hukuku* (7th edn, Seçkin Yayıncılık 2021).
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, ‘Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne Ek 4 No.lu Protokol’ün 4. Maddesine İlişkin Rehber-Yabancıların Topluca Sınır Dışı Edilmeleri Yasağı’ (İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı) <<https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/482020113746Guide%20Art-4-Protocol-4-%20TUR.pdf>> Erişim Tarihi 17 Eylül 2022.
- Aybay R, *Yabancılar Hukuku* (3rd edn, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 2010).
- Ayber Gültekin D, ‘10 soruda Afganistan’dan göç gerçeği | Kim, neden geliyor, geri dönecekler mi?’ (Evrensel, 14 Ağustos 2021) <<https://www.evrensel.net/haber/440254/10-soruda-afganistandan-goc-gercegi-kim-neden-gelir-geri-donecekler-mi>> Erişim Tarihi 13 Kasım 2022.
- Banerjee D, ‘Afganistan’da kadınların ve cinsel azınlıkların güvenliği tehdit altında’ (Gazete Duvar, 20 Ağustos 2021) <<https://www.gazeteduvar.com.tr/afganistanda-kadinlarin-ve-cinsel-azinliklarin-guvenligi-tehdit-altinda-haber-1532285>> Erişim Tarihi 6 Mayıs 2022.
- Buran H, ‘Türkiye’de Göçmenlerin Vatandaşlığa Kabulü ile İlgili Mevzuat ve Uygulamalar, Karşılaşılan Belli Başlı Sorunlar ve Çözüm Önerileri’ in Yıldırım Deniz Tesam and Fatih Bilgin Tesam (eds), *Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu, Ekonomik, Siyasal ve Boyutları ile Göç*, (Renkvizyon Matbaacılık 2017) 107-127.
- Castillo M A, and Hathaway J C, ‘Temporary Protection’ in James C. Hathaway (Ed) *Reconceiving International Refugee Law* (Martinus Nijhoff Publishers 1997).
- Cherubini F, *Asylum Law in the European Union*, (1st edn, Routledge 2015).
- Çelikel A and Öztekin Gelgel G, *Yabancılar Hukuku* (25th edn, Beta Yayınları 2020).
- Çiçekli B, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku* (6th edn, Seçkin Yayıncılık 2016).
- Çörtoğlu Koca S and Kavşat C, ‘Geçici Koruma Yönetmeliği Uyarınca Geçici Koruma Kararının Kapsamı, Alınması ve Sona Ermesi’, (2015) (1) Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 329-366.
- Dawn C and Orchard C, ‘High Time For Europe To Offer Temporary Protection To Refugees From Syria?’ (Opendemocracy, 2 Ekim 2014) <<https://www.opendemocracy.net/en/can-europe-make-it-high-time-for-europe-to-offer-temporary-protection-to/>> Erişim Tarihi 15 Ekim 2021.
- Doğacan D and Erol MS, ‘Afganistan Merkezli Gelişmelerin Türkiye ve Türk Dünyası Jeopolitiğine Etkileri’ (2021) 10(35) Demokrasi Platformu Dergisi 1-35.
- Doğan V, *Türk Yabancılar Hukuku* (5th edn, Savaş Kitabevi 2020).
- Duvar, ‘Süleyman Soylu: Şam civarından gelenlere geçici koruma vermeyeceğiz’ (Gazete Duvar, 17 Şubat 2022) <<https://www.gazeteduvar.com.tr/suleyman-soylu-sam-civarindan-gelenlere-gecici-koruma-vermeyecegiz-haber-1553568>> Erişim Tarihi 28 Eylül 2022.
- Ekşi N, ‘Milletlerarası Hukuk Açısından Dünden Bugüne Taliban ve Taliban’ın Hükümet Olarak Tanınıp Tanınmayacağı Meselesi’ (2022) 42(1) Public and Private International Law Bulletin 53-80 (Dünden Bugüne Taliban).
- Ekşi N, *Mahkeme Kararları Işığında Suçluların İltica Sistemi Dışında Bırakılması*, (1st edn, Beta Yayınevi 2017), 190 (İltica Sistemi Dışında Bırakılması).
- Ekşi N, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku* (3rd edn, Beta Yayınları 2015) (*Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*).

- Elçin D, 'Türkiye'de Bulunan Suriyelilere Uygulanan Geçici Koruma Statüsü 2001/55 Sayılı Avrupa Konseyi Yönergesi ile Geçici Koruma Yönetmeliği Arasındaki Benzerlik ve Farklılıklar' (2016) 29(124) Türkiye Barolar Birliği Dergisi 9-80.
- Emek İnan, C 'Türkiye'de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme' (2016) 2(3) Göç Araştırmaları Dergisi 10-33.
- Erdem BB, 'Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Sosyal, Siyasi ve Vatandaşlık Hukuku Bakımından Türkiye'deki Durumları' (2017) 37(2) Public and Private International Law Bulletin 332-351.
- Ergüven NS and Özturanlı B, 'Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye' (2012) 62(4) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1007-1062.
- Euronews, 'Afganistan'da Son Dönemde Yüz Binlerce Kişi Türk Vizesine Başvurdu' (Euronews, 16 Ağustos 2021) <<https://tr.euronews.com/2021/08/16/afganistan-da-son-donemde-yuz-binlerce-kisi-turk-vizesine-basvurdu>> Erişim Tarihi 17 Ekim 2022.
- European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe, *Handbook on European Law Relating to Asylum, Borders and Immigration*, (2nd edn, Publications Office of the European Union 2014).
- European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe, *Handbook on European Law Relating to Asylum, Borders and Immigration*, (3rd edn, Publications Office of the European Union 2020).
- Genç HD and Şirin Öner NA, 'Why not Activated? The Temporary Protection Directive and the Mystery of Temporary Protection in the European Union' (2019) 7(1) Uluslararası Siyaset Bilimi ve Kentsel Araştırmalar Dergisi 1-18.
- Goodwin-Gill GS and McAdam J, *The International Refugee in International Law*, (4th edn, Oxford University Press 2021).
- Göç İdaresi Başkanlığı, 'Düzensiz Göç' (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 8 Aralık 2022) <<https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>> Erişim Tarihi 9 Aralık 2022.
- Göç İdaresi Başkanlığı, 'Geçici Koruma' (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 22 Aralık 2022) <<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>> Erişim Tarihi 23 Aralık 2022.
- Göç İdaresi Başkanlığı, 'İkamet İzinleri' (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 22 Aralık 2022) <<https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri>> Erişim Tarihi 23 Aralık 2022.
- Göç İdaresi Başkanlığı, 'Uluslararası Koruma' (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, Aralık 2021) <<https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler>> Erişim Tarihi 23 Aralık 2022.
- Güngör G, *Tâbiyet Hukuku*, (8th edn, Yetkin Yayınları 2020).
- Hasemi SR and Ünlü M, 'An Analysis of Opportunities and Challenges Towards the Afghan Immigrants in Turkey' (2021) (43) International Journal of Geography and Geography Education 159-172.
- Henley & Partners, 'The Henley Passport Index' (Henley & Partners) <<https://www.henleyglobal.com/passport-index>> Erişim Tarihi 22 Eylül 2022.
- İneli Çiğir M, 'Avrupa Birliği Adalet Divanı Kararları Işığında Terörizm ile İlişkisi Olan Kişilerin Mülteci Statüsünden Hariç Bırakılması' (2018) 76/2 İstanbul Hukuk Mecmuası 667-690.
- Karar, 'Afganistan Büyükelçisi yanıtladı: Afgan erkekler Türkiye'ye neden geliyor?' (Karar, 13 Ağustos 2021) <<https://www.karar.com/guncel-haberler/afganistan-buyukelcisi-yanitladi-afgan-erkekler-turkiyeye-neden-geliyor-1628440>> Erişim Tarihi 13 Kasım 2022.

- Kuschminder K, ‘Afghan Refugee Journeys: Onwards Migration Decision-Making in Greece and Turkey’ (2018) 31(4) Journal of Refugee Studies 566-587.
- Nomer E, *Türk Vatandaşlık Hukuku*, (27th edn, Filiz Kitabevi 2020).
- Özel S, ‘Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü’ (2020) 17(2) YÜHFD 709-734 (Suriyelilerin Hukuki Statüsü).
- Özel S, ‘Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi, Uluslararası Koruma Sahibi ile Geçici Koruma Altına Alınanların Hukuki Statülerinin Sığınmacı ve Göçmen Kavramları Özelinde Değerlendirilmesi’, (2018) 37(2) B.U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 249-295 (Uluslararası Koruma).
- Özkan I, *Göç-İltica ve Sığınma Hukuku* (3rd edn, Seçkin Yayıncılık 2018).
- Öztürk E, *Türk Asıllı Afgan Mültecilerinin 12 Eylül Dönemi’nde İskân ve İstihdamı*, (Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi 2014).
- Öztürk F, ‘Taliban rejiminden Türkiye’ye kaçan Afgan kadınlar anlatıyor: ‘Kimse bu kez kadınlara zulmetmeyeceklerine inanmasın’ (BBC, 18 Ağustos 2021) <<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58250917>> Erişim Tarihi 6 Mayıs 2022.
- Öztürk NÖ, ‘1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme Çerçevesinde Mülteci Statüsünün Sona Ermesine Yönelik Ölçütlerin İncelenmesi ve Türk Hukuku Üzerindeki Yansımalarının Değerlendirilmesi’ (2016) 65(2) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 393-448 (Mülteci Statüsünün Sona Ermesi).
- Öztürk NÖ, *Mültecilerin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi*, (1st edn, Seçkin Yayıncılık 2015) (*Mültecilerin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi*).
- Safi S, *Mülteci Hukuku*, (1st edn, Legal Yayınevi 2018).
- Steinbock DJ, ‘Interpreting The Refugee Definition’ (1998) 45 Ucla Law Review 733-816.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, ‘Avrupa’da Geçici Koruma Rejimi Örnekleri’ (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aralık 2015) <<https://www.aile.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/arastirmalar/a-g-k-r-kitap.pdf>> Erişim Tarihi 6 Kasım 2022.
- T.C. İçişleri Bakanlığı (T.C. İçişleri Bakanlığı, 03.12.2022) ‘Türkiye 2022’de Yaklaşık 110.000 Düzensiz Göçmeni Sınır Dışı Etti’, <<https://www.icisleri.gov.tr/turkiye-2022de-yaklasik-110000-duzensiz-gocmeni-sinir-disi-etti>> Erişim Tarihi 04 Aralık 2022.
- Tessenyi G, ‘Massive Relugee Flows and Europe’s Temporary Protection’ in Steve Peers and Nicola Rogers (eds), *EU Immigration and Asylum Law: Text and Commentary* (Martinus Nijhoff Publishers 2006).
- The Asylum Information Database, ‘Country Report: Türkiye’, (The Asylum Information Database, 31 Aralık 2021) <https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2022/07/AIDA-TR_2021update.pdf> Erişim Tarihi 28 Eylül 2022.
- UN General Assembly, ‘Declaration on Territorial Asylum, 14 December 1967’ (Refworld, 23 Aralık 2022) A/RES/2312 (XXII), <<https://www.refworld.org/docid/3b00f05a2c.html>> Erişim Tarihi 23 Aralık 2022.
- UNAMA, ‘Protection of Civilians in Armed Conflict Mid-Year Update: 1 January to 30 June 2021’ (UNAMA, 26 Temmuz 2021) <https://unama.unmissions.org/sites/default/files/unama_poc_midyear_report_2021_26_july.pdf> Erişim Tarihi 25 Ağustos 2022.
- UNCHR, ‘Conclusion on International Cooperation and Burden and Responsibility Sharing in Mass Influx Situations No. 100 (LV) 2004’ (UNHCR, 8 Ekim 2004) <<http://www.unhcr.org/41751fd82.html>> Erişim Tarihi 19 Eylül 2022.

UNHCR, ‘Protection Of Refugees In Mass Influx Situations: Overall Protection Framework’ (UNHCR, 19 Şubat 2001), <<https://www.unhcr.org/protection/globalconsult/3ae68f3c24/protection-refugees-mass-influx-situations-overall-protection-framework.html>> Erişim Tarihi 19 Kasım 2022.

UNHCR, ‘Turkey Country Chapter 2021-2022’ (UNHCR, 26 Temmuz 2021) <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2021/03/3RP-Turkey-Country-Chapter-2021-2022_EN-opt.pdf> Erişim Tarihi 15 Eylül 2022.

United Nations Human Rights Office of The High Commissioner, ‘Human Rights Council Holds Urgent Debate on the Human Rights of Women and Girls in Afghanistan’ (OHCHR, 1 Temmuz 2022) <<https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/07/human-rights-council-holds-urgent-debate-human-rights-women-and-girls>> Erişim Tarihi 14 Eylül 2022.

United Nations, ‘General Assembly Security Council, The Situation in Afghanistan and Its Implications for International Peace and Security’ (UNAMA, 28 Ocak 2022) <https://unama.unmissions.org/sites/default/files/sg_report_on_afghanistan_january_2022.pdf> Erişim Tarihi 14 Eylül 2022.